

Marknadsskolan: en förlust för samhället

En rapport om hur marknadsmekanismer
drabbar elever, vårdnadshavare och lärare

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning och slutsatser	4
Undersökningens huvudresultat	4
Förslag från Sveriges Lärare	5
Bakgrund	7
"Helrenovering av friskolesektorn"	8
Syftet med undersökningen	9
Undersökning	10
Lärares syn på vinstutdelning i skolan	10
Det fria skolvalets konsekvenser	14
Betygspåverkan	19
Bristande resurser	20
Metodbeskrivning	26
Referenser	30

Förord

Den här rapporten talar sitt tydliga språk: Vinstintresse är inte ett fungerande sätt att bedriva skolverksamhet på. När vi har låtit våra medlemmar säga sitt i frågan är det en tydlig majoritet som är negativt inställda till att skolor ska kunna ta ut vinst som inte återinvesteras i verksamheten. Det gäller *även* lärare som arbetar på friskolor med vinstintresse. Den allmänna opinionen håller med: 74 procent av svenskarna anser att företag med vinstsyfte bör förbjudas att driva skolor, visar 2025 års SOM-undersökning från Göteborgs universitet.

Det torde vara självklart att skolan, som skapar kunskap och bygger vår demokrati, inte bör vara beroende av aktieägares vinstintressen och avkastningskrav. Eventuella ekonomiska överskott ska återinföras till verksamheten. I skollagen är det tydligt angett att alla barn har rätt att nå så långt som möjligt i sin utveckling. Det borde tolkas som att det inte finns någon begränsning, inom ramen för de medel som står till buds, hur mycket skolan ska satsa på alla elever. Då blir det motsägelsefullt att överföra pengar till vinst, eftersom alla elever har rätt till en förstklassig utbildning.

Vinst är inte det enda problem vi ser med dagens skolsystem och som rapporten sätter fingret på. Marknadsskolans inträde i det svenska skolsystemet har gjort att allt fler vårdnadshavare och elever ser sig som kunder. Och en kund förväntar sig alltid ha rätt, med följderna att lärare utsätts för orimliga krav, otillbörlig påverkan på betygsättning och till och med regelrätta hot. Att vi har hamnat i detta: där lärare gått från att undervisa till att bedriva kundtjänst, är en dystopi som Sverige är ensamma om att ha skapat.

Relationen mellan lärare och elever är oerhört viktig och ska värnas. Men kundtänkandet skapar en osund relation som i slutändan drabbar eleverna. När fokus och tid läggs på att hantera orimliga krav eller jobba på skolans image, riskerar det att alla elever inte får det stöd de behöver.

De förslag som presenterats ur regeringens vinstutredning under våren, är en bit på väg och välkomnas av lärarna. Men förslagen tar inte på långa vägar hand om de systemfel som gör det möjligt för privata aktieägare att profitera på barn och elevers rätt till utbildning.

Därtill har skolvalets utformning skapat en allt mer segregerad skola, där vissa skolor drar till sig resursstarka elever och andra resurssvaga elever. Otvivelaktigt minskar detta möjligheterna för en likvärdig skola, vilket speglar sig i resultaten där över 70 procent av lärarna svarar att skolvalets utformning inte skapar rätt förutsättningar för en likvärdig utbildning för alla elever.

Dagens rätt till ständiga skolbyten är också något som ökar arbetsbelastningen för lärarna och försämrar elevers kunskapsutveckling. Vi lärare kan inte fortsätta att arbeta oss sjuka, samtidigt som möjligheterna för oss att ge elever och barn en god undervisning blir allt sämre. Vi utbildar nästa generation och den är värd bättre än så här.

Anna Olskog

Förbundsordförande Sveriges Lärare

Sammanfattning och slutsatser

Ända sedan valfrihets- och friskolereformerna genomfördes på 1990-talet har det förts en debatt om dess effekter på skolsystemet. Under innevarande år, 2025, presenteras statliga utredningar som kommer föreslå reformer som har påverkan på skolsystemet i allmänhet och friskolesystemet i synnerhet. Vårt nuvarande sätt att styra och finansiera skolväsendet har gett upphov till en rad negativa konsekvenser. I debatten benämns detta ofta som marknadskolan. Det är viktigt att förstå att problemet med ”marknadiseringen” av skolväsendet är större än att endast gälla frågan om friskolor eller vinstuttag. Läroplanernas och skollagens utveckling mot ökad individualisering är också viktiga faktorer. Sveriges Lärare har under april 2025 genomfört en undersökning bland lärare i grund- och gymnasieskolan, med syfte att beskriva hur marknadsskolan drabbar hela samhället.

Undersökningens huvudresultat

- **En förkrossande majoritet av Sveriges lärare är överens om att skolor med vinstintresse inte skapar förutsättningar för en likvärdig utbildning för alla elever.** Lärarna är positiva till delar av vinstutredningens förslag, men tycker inte att förslagen är tillräckliga. Närmare nio av tio lärare i grund- och gymnasieskolan är emot att skolor ska kunna ta ut vinst utan att återinvestera den i verksamheten. Även bland lärare som arbetar på vinstdrivande skolor är en tydlig majoritet emot vinster i skolan. Totalt sett anser närmare nio av tio lärare att friskolor med vinstintresse *inte* skapar förutsättningar för en likvärdig utbildning för alla elever.
- **En av det fria skolvalets största konsekvenser är skolsegregationen.** Vissa skolor får i större utsträckning elevgrupper med mer resursstarka elever medan andra skolor får resurssvaga elevgrupper. Över 70 procent av lärare i grund- och gymnasieskolan anser inte att det fria skolvalet skapar förutsättningar för en likvärdig utbildning för alla elever. Andelen som inte instämmer i att det fria skolvalet skapar en likvärdig utbildning är högre i kommunala skolor än i fristående skolor, oavsett skolform eller årskurs.
- **Det fria skolvalet innebär att elever i stor utsträckning gör skolbyten under läsåret, vilket drabbar vissa skolor mer än andra.** Närmare tre av tio lärare svarar att deras skola huvudsakligen har in- eller utflöden av elever under läsåret, och fyra av tio har ett jämnt in- och utflöde. Av de lärare som upplever att skolbyten förekommer under läsåret, anser sju av tio att det påverkar förutsättningarna att bedriva undervisning och elevernas kunskapsutveckling negativt. Åtta av tio anser att det har en negativ påverkan på lärarnas arbetsbelastning.
- **Marknadseffekterna i dagens skolsystem har medfört ett kundtänk som drabbar alla – elever, vårdnadshavare och lärare.** Närmare två av tio lärare svarar att skolan ofta eller ibland använder sig av marknadsföring på ett sätt som kan vilseleda elever och vårdnadshavare om utbildningens kvalitet. Oavsett skolform är det en signifikant högre andel lärare i friskolor som svarar att det sker, i jämförelse med hur förekommande det är på kommunala skolor. Vidare har närmare fyra av tio lärare, oavsett skolform eller typ av huvudman känt sig påverkade av rektor att sätta högre betyg än motiverat. En lika stor andel lärare har känt sig påverkade av vårdnadshavare, varav det är mest omfattande i högstadiet där över hälften svarar att det sker ofta eller ibland.

- **I undersökningen framkommer det att skolorna har bristande resurser, både på tillgångar som läromedel och ändamålsenliga lokaler, men även bristande tillgång på personal.** Exempelvis anser sju av tio lärare att tillgången på speciallärare är något eller mycket otillräcklig på deras skola och närmare åtta av tio svarar detsamma om tillgången på elev- och resursassistenter. Undersökningen fastställer några signifikanta skillnader i bristande tillgång per huvudmannatyp. Exempelvis svarar sex av tio gymnasie-lärare på friskolor att tillgången på ändamålsenliga lokaler är dålig, medan motsvarande andel i kommunala gymnasieskolor är två av tio. Dessvärre tillåts ekonomin i alltför stor utsträckning styra tillgången på resurser, vilket i slutändan drabbar eleverna och särskilt de elever som är i behov av stöd. Tre av tio lärare svarar att resurser för stöd till elever inte fördelas efter behov.

Förslag från Sveriges Lärare

- **Sveriges lärare är eniga: vinst- och marknadsskolan måste fasas ut.** Till dess detta är genomfört ska eventuell vinst återinvesteras i verksamheten. Aktiebolag är inte en långsiktigt hållbar driftsform för att driva skolverksamhet.
- **Staten ska ta över ansvaret för skolväsendet.** Staten måste ta över huvudansvaret för finansiering och resursfördelning för hela skolväsendet. Att enbart begränsa vinstuttag är inte tillräckligt för att lösa upp det långt drivna marknadstänkandet. Skolans finansiering måste reformeras. Skolpengens per-capita fördelning måste upphöra. Nuvarande skolpengssystem skapar en osund relation mellan lärare, elever och föräldrar. En helt ny ersättningsmodell behöver införas som huvudsakligen utgår från skolans fasta kostnader. En skolvälsperiod bör införas och kötid slopas som urvalskriterium. Skattepengar avsatta för en likvärdig och kvalitativ skola ska användas till att möta de behov som finns i skolan.
- **Skollag och läroplaner skrivs om så det blir tydligt att det är professionen som avgör hur samarbetet med vårdnadshavarna ska se ut.** Som skollag och läroplaner nu är skrivna så får vårdnadshavarna ett oproportionerligt utrymme att kunna påverka utbildningen. Ingen lärare ska känna sig påverkad av vare sig rektor eller vårdnadshavare att sätta omotiverade betyg. Sveriges Lärare är därför positiva till förslagen i nyligen presenterade statliga utredningar (SOU, 2025:19; SOU, 2025:26) rörande tydligare roll- och ansvarsfördelning mellan lärare och vårdnadshavare.
- **Huvudmännen måste ta sitt ansvar när det kommer till att minska kundorienteringen i skolorna.** Otillbörlig marknadsföring och rekryteringsförsök av resursstarka elever för att förbättra skolans rykten eller resultat kan inte få fortgå i ett likvärdigt skolväsende. Huvudmännen måste vara tydliga gentemot vårdnadshavarna att skolan inte är en serviceinrättning och att hot, våld och påtryckningar mot lärare gällande undervisning och betyg inte är acceptabelt. Huvudmännen ska också vara tydliga gentemot skolledningen att de inte accepterar försök till påverkan på betygsättningen.
- **Stödinsatser ska sättas in tidigt, vara långsiktiga och utgå från elevens behov.** Särskilt stöd får inte, som i dag, dröja till slutet av grundskolan utan måste ges skyndsamt. Det kräver att elevhälsan är väl utbyggd och att det finns god tillgång till speciallärare, specialpedagoger, skolkuratorer, skolpsykologer och andra nödvändiga kompetenser. Elevhälsan ska ges förutsättningar att arbeta förebyggande och hälsofrämjande som en integrerad del av skolans samlade uppdrag. Huvudmännen måste åläggas ett tydligt ansvar för att detta säkerställs i alla skolor.

- **Investera i förskolan och skolan!** Förskolan och skolan är viktiga samhällsinstitutioner för att ett demokratiskt samhälle ska fungera. Om staten och huvudmännen vill att skolväsendet ska kunna följa skollagen och läroplanerna så måste de investera i detsamma, inte skära ner!

Bakgrund

Under inledningen av 1990-talet skedde flera reformer som förändrade det svenska skolsystemet; skolan kommunaliserades och en valfrihetsreform och en friskolereform genomfördes. Dessa reformer har inneburit en ökad valfrihet för individen, men har samtidigt medfört en ökad konkurrens mellan skolor och ett alltmer segregerat skolväsende. Sambandet mellan det fria skolvalets utbredning och skolsegregationen i Sveriges kommuner har bekräftats i flera studier (Böhlmark, Holmlund & Lindahl, 2015; Holmlund, Sjögren & Öckert, 2020). Den ökade skolsegregationen har i synnerhet haft negativa konsekvenser för rätten till en likvärdig utbildning för elever med socioekonomiskt mindre gynnsamma förutsättningar. Den leder till ökade kunskapsskillnader mellan elever, när skolor med mindre resursstarka elevunderlag har svårare att rekrytera och behålla skolpersonal samt har färre erfarna lärare (Holmlund, Sjögren & Öckert, 2020; Yang Hansen & Gustafsson, 2019).

Enligt Skollagen 2010:800 har alla elever rätt till en likvärdig utbildning och ska ges möjlighet att nå så långt som möjligt i sitt lärande. Att utbildningen är likvärdig innebär också att skolan har ett kompensatoriskt uppdrag, genom att ta hänsyn till att elever har olika behov och arbeta för att utjämna skillnader i deras förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Skolsegregationen utgör därmed ett hinder för skolans likvärdighetsuppdrag, eftersom den bidrar till att stärka skillnader i undervisningskvalitet och tillgång till lärare med goda kvalifikationer. Skolsegregationen innebär vidare att elever med olika bakgrund och förutsättningar i mindre utsträckning möts, vilket är problematiskt utifrån skolans demokrati- och fostransuppdrag.

Eftersom det framför allt är elever med goda förutsättningar som väljer att gå i fristående skolor innebär det att kommunala huvudmän över lag har en högre andel elever med stödbehov (Holmlund, Sjögren & Öckert, 2020). Även om det är ett utbrett problem att elever som har behov inte får det stöd som de har rätt till (Skolinspektionen, 2024), innebär segregationen i sin tur att lärare på kommunala skolor upplever sämre förutsättningar för stöd till elever jämfört med fristående skolor (Skolverket, 2025:2).

Sedan friskolereformen infördes har utbudet av fristående skolor ökat kraftigt. Läsåret 1991/92 fanns det 77 fristående grundskolor i Sverige och 0,8 procent av eleverna gick i dessa skolor (Riksrevisionen, 2022:17). Enligt det senaste skolenhetsregistret (Skolverket, 2025) finns det 835 fristående grundskolor, vilket motsvarar 18 procent av alla kommunala och fristående skolenheter. Förändringar på friskolemarknaden har även skett i huvudmännens juridiska form. År 1991 drevs endast 1,5 procent av alla fristående grundskolor av aktiebolag (Riksrevisionen, 2022:17). Idag är aktiebolag den vanligaste juridiska formen för grundskolor med allmän inriktning: 70 procent av alla fristående grundskolor med allmän inriktning drivs av aktiebolag (Skolverket, 2025).

Friskolor fyller en funktion i det svenska skolväsendet, genom att exempelvis erbjuda utbildning inom en viss pedagogisk inriktning eller i geografiska områden där kommuner inte bedriver skolverksamhet. En rapport från Idéburna Skolors Riksförbund och Sveriges Lärare (2025) visar att icke vinstdrivande skolor har högre lärartäthet, högre lärarbehörighet och mindre skolenheter, i jämförelse med vinstdrivande friskolor. Dessa mervärden har effekt på elevernas trygghet och provresultat.

Motivet för att driva en skola måste grunda sig i elevernas behov. När skolor tillåts råda under de marknadsmässiga spelregler som reformerna gett upphov till, börjar de konkurrera med

varandra för att locka vårdnadshavare och elever. De riskerar att anpassa verksamheten i syfte att tillfredsställa och tillgodose deras elevers och vårdnadshavares önskemål.

Sveriges Lärare har lyft fram många exempel på hur det fria skolvalet har lett till orimliga krav från vårdnadshavare, påverkan på betygsättning och en osund konkurrens mellan skolor för att locka till sig elever (Sveriges Lärare, 2023:a; Sveriges Lärare, 2023:b). Vidare visar forskning att friskolor i högre utsträckning sätter så kallade glädjebetyg (Vlachos, 2019; Wikström & Wikström, 2005; Skolverket, 2019). Särskilt tenderar de friskolor som drivs i aktiebolagsform eller har låg andel lärare med pedagogisk utbildning ha generösare betygsättning (Edmark, Persson, 2022). Redan år 1996 påpekade Tomas Englund att utbildningsreformerna innebar ett skifte i synen på utbildning från "public good" till "private good" (Englund, 1996). Andra forskare har också studerat vad detta har inneburit för lärarrollen, både avseende villkor, professionell frihet och synen på tjänstemannarollen i det allmännas tjänst (Fredriksson, 2010; Stenlås, 2009; Ringarp, 2011).

Det är dock viktigt att påpeka att detta inte ensamt skapats av friskolereformen. Synen på individen, dess rätt till behovstillfredsställelse, nöjdhet och ansvarsutkrävande vid brister har i minst lika hög grad påverkats av de långtgående individualiseringssträvandena i läroplanerna (Vinter-ek, 2006) och den ökade styrningen av skolan från en kollektivistisk modell till en individualistisk modell, där fokus ligger på individens rättigheter (Fransson, 2016; Ryffe, 2019).

"Helrenovering av friskolesektorn"

Under 2025 presenteras delbetänkanden från statliga utredningar som kommer påverka friskolesystemet: *Utredningen om vinst i skolan* (U 2022:08) och *Utredningen om en nationell skolpengsnorm för ökad likvärdighet* (U 2023:05).

Den senare utredningen syftar till att föreslå ett system för resursfördelning som ska utgå från en nationell skolpengsnorm för kommunala och enskilda huvudmän, som tar hänsyn till olika huvudmäns strukturella förutsättningar och behov. Vinstutredningen syftar till att ta fram förslag på hur kraven på fristående förskolor och skolor kan skärpas. I ett pressmeddelande säger skolminister Lotta Edholm att det exempelvis inte ska vara möjligt för en skola att tjäna pengar genom att dra ner på kvaliteten, och att de inbyggda felen i friskolesystemet med felaktiga drivkrafter måste ändras (Regeringen, 2025). De övergripande förslag som presenteras i ett delbetänkande (SOU, 2025:37) är följande:

- Att införa vinstutdelningsförbud för skolor som startas upp, byter ägare, missköter sig eller får riktade statsbidrag av staten. Förbudet hindrar enskilda huvudmän från att exempelvis dela ut vinst från fristående skolor, förskolor och fritidshem.
- Att införa krav på särredovisning i skollagen. Det innebär att en enskild huvudman som bedriver skolverksamhet i mer än en skolenhet ska redovisa verksamheten i varje enskild enhet separat. Det föreslås även gälla om en enskild huvudman bedriver annan verksamhet än skolverksamhet.
- Att införa sanktionsavgifter som tillsynsmyndigheterna kan besluta om. Sanktionsavgifterna föreslås bland annat kunna ges vid överträdelse av ett värdeöverföringsförbud, om en särredovisning inte upprättats i tid och om en anmälan att lägga ner en skolenhet inte har gjorts i tid.
- Det kommer inte heller vara möjligt att motta statsbidrag för kvalitetshöjande insatser samtidigt som huvudmannen delar ut vinst.

Syftet med undersökningen

Syftet med föreliggande undersökning är att synliggöra många av de systemfel som finns i dagens skolväsende; hur olika prioriteringar får styra tillgången på läromedel, behöriga lärare eller storlekarna på klasserna, problemen som uppstår när elever byter skolor samt elevers begränsade tillgång till rätt stöd. Undersökningen syftar till att visa hur utbredda problemen är och att marknadsmekanismerna påverkar elever och lärare i hela skolväsendet, oavsett huvudman. Undersökningen avser även visa vad lärarna tycker om några av förslagen i vinstutredningens delbetänkande, och hur den generella inställningen är till vinster i skolan – även bland lärare på vinstdrivande skolor.

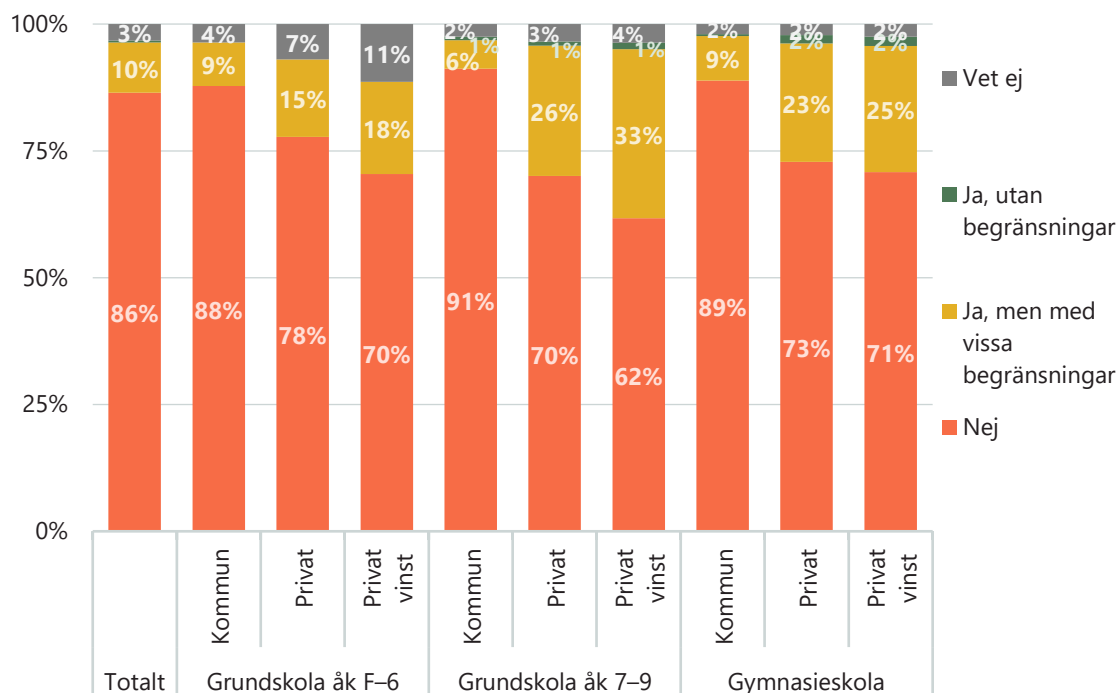
Undersökning

Sveriges Lärare har under april 2025 genomfört en undersökning riktad till lärare i förskoleklass, grundskolans årskurs 1–9 samt lärare i gymnasieskolan. Ur Sveriges Lärares undersökningspanel drogs ett slumpmässigt urval om 2 800 lärare, och ett tilläggsurval om 650 lärare som arbetar i privat sektor. Det senare gjordes för att i större utsträckning kunna bryta ut svaren per sektor, och om friskolan är vinstdrivande eller inte. Över 1 400 lärare har besvarat enkäten och svarsfrekvensen blev 42 procent. När totala resultat redovisas i detta avsnitt bygger de på viktade värden mot hur fördelningen ser ut i skolväsendet. I vissa diagram bryts resultaten ut för enbart vinstdrivande skolor, från totalen för friskolor. Ytterligare information om metod och bortfallshantering framgår i avsnittet *Metodbeskrivning*.

Lärares syn på vinstutdelning i skolan

En tydlig majoritet lärare är negativt inställda till att skolor ska kunna ta ut vinst som inte återinvesteras i verksamheten (diagram 1). Totalt sett svarade 86 procent av lärare i grund- och gymnasieskolan nej, och en tiondel anser att friskolor ska kunna ta ut vinst med vissa begränsningar. Andelen är lika hög oavsett kommungrupp, från landsbygdskommuner till storstäder och större städer. I diagram 1 framgår resultaten per skolform och typ av huvudman. Det visar att lärare på friskolor i större utsträckning anser att skolor ska kunna ta ut vinst med vissa begränsningar. Det gäller särskilt för friskolor som är vinstdrivande, men även för lärare som arbetar på dessa skolor anser en tydlig majoritet att det är fel att skolor kan ta ut vinst. Exempelvis anser sju av tio lärare på vinstdrivande gymnasieskolor att skolor inte ska kunna göra vinstutdelningar.

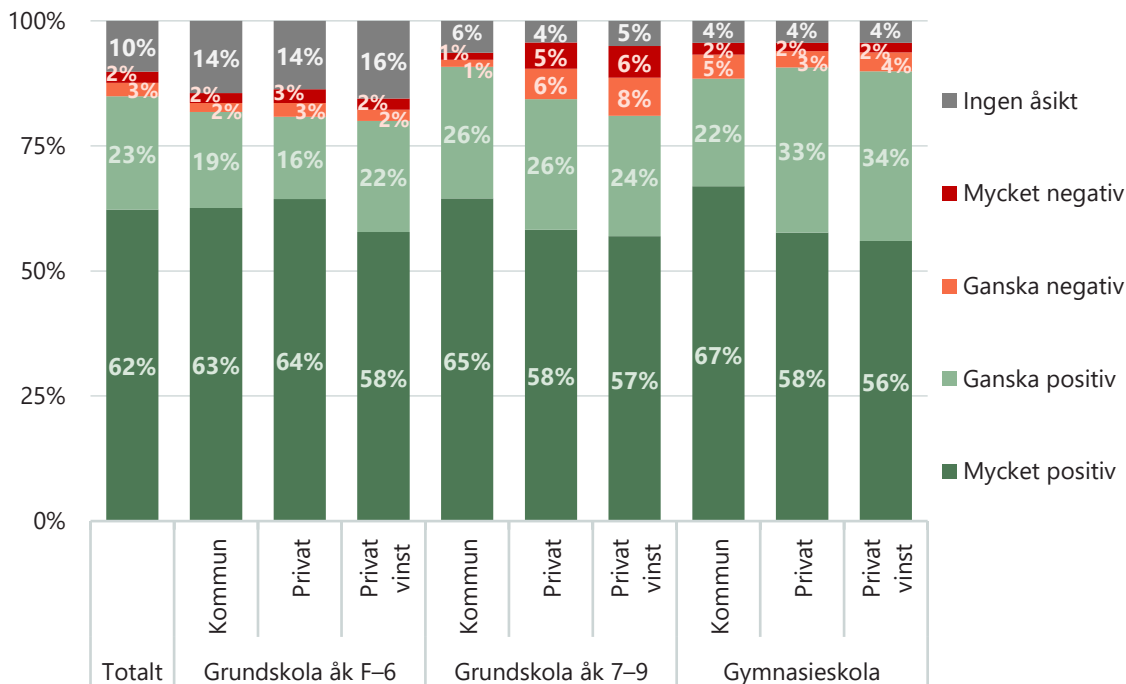
Diagram 1. Andel lärare som anser att fristående skolor ska kunna ta ut vinst som inte återinvesteras i verksamheten

Anm: Baserat på minst 1 350 svar. "Privat vinst" avser endast de friskolor som är vinstdrivande medan "Privat" avser friskolor totalt.

Diagram 2. Lärares inställning till vinstutredningens förslag om vinstutdelningsförbud

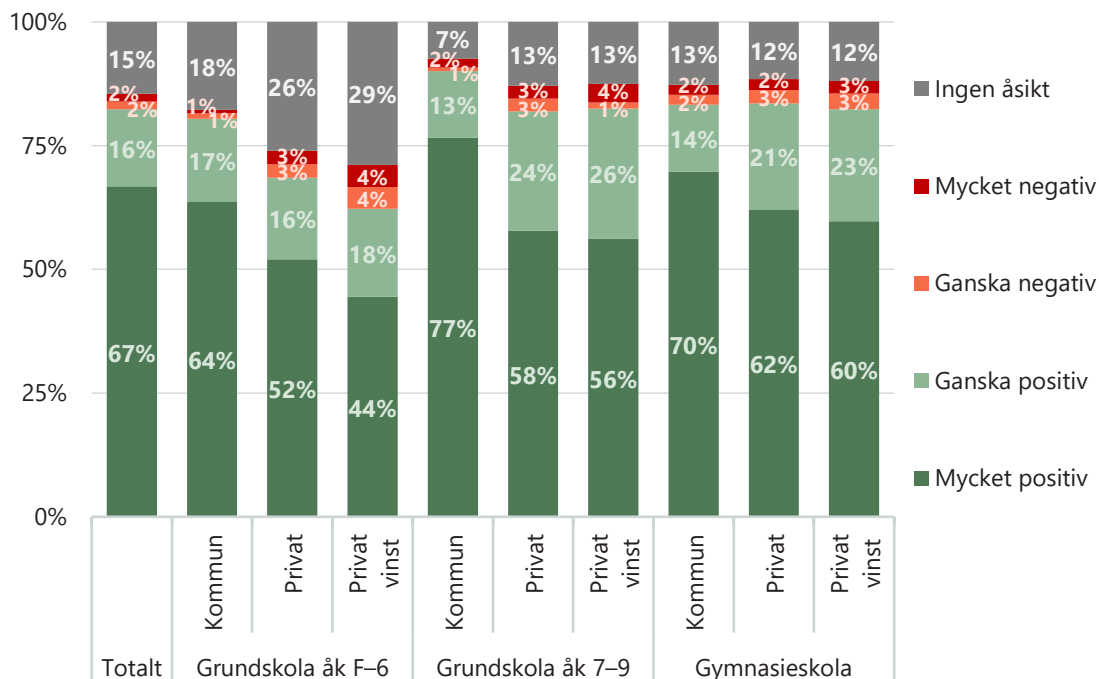
Förslaget: Att införa ett förbud mot vinstutdelning för nya friskolor som startar upp, byter ägare eller friskolor som missköter sig. Vinstutdelningsförbudet föreslås gälla i 5 år för nystartade skolor och vid ägarbyten. Vid misskötsel gäller förbudet i två år.

Anm: Baserat på minst 1347 svar. "Privat vinst" avser endast de friskolor som är vinstdrivande medan "Privat" avser friskolor totalt.

Diagram 3. Lärares inställning till vinstutredningens förslag om statsbidrag

Förslaget: Att vinstutdelning ska begränsas för fristående skolor som tar del av riktade statsbidrag med kvalitetshöjande syfte. Statsbidrag får ej lämnas ut till skolor som fått ett vitesföreläggande för kvalitetsbrister under året.

Anm: Baserat på minst 1 348 svar. "Privat vinst" avser endast de friskolor som är vinstdrivande medan "Privat" avser friskolor totalt. Notera att ett korrekturfel fanns i frågeformuleringen när enkäten skickades ut. Kontroller har gjorts för att säkerställa resultatens validitet trots korrekturfelen.

I diagram 2 och 3 (föregående sida) framgår vad lärare anser om några av de förslag som presenterades i vinstutredningens delbetänkande (SOU, 2025:37). 85 procent av lärarna är positiva till förslaget att införa vinstutdelningsförbud för nya skolor. Oavsett skolform eller typ av huvudman är en tydlig majoritet positivt inställda till förslaget.

Majoriteten av lärarna, 83 procent, har även en positiv inställning till att begränsa möjligheten att motta statsbidrag för kvalitetshöjande insatser samtidigt som huvudmannen delar ut vinst, vilket framgår av diagram 3. Andelen är något lägre bland friskolor som är vinstdrivande i grundskolans årskurser F–6, men det är fortfarande en majoritet som är positiva till förslaget. Inställningen till de båda förslagen är likartad oavsett om skolan ligger i landsbygdskommuner eller i storstäder och större städer.

I kommentarsfältet till frågorna om vinster i skolan framhåller lärare att all vinst bör återinvesteras i elevernas utbildning, personalens löner eller skolmiljön och att den inte ska delas ut till ägare eller investerare. Många uttrycker att systemet där skolor drivs som företag har lett till segregation, försämrad likvärdighet, betygsinflation och minskad kvalitet i undervisningen. En återkommande åsikt är att skolan bör förstatligas för att uppnå likvärdighet, rättvisa och hög kvalitet i utbildningen. Lärare beskriver att det fria skolvalet tillsammans med vinstintresset har urvattnat lärarnas profession, ökat pressen på betygssättning och bidragit till en segregerad skola där resurser och elever sorteras. Vidare anser många att regeringens utredningar om vinstbegränsning är för svaga och otillräckliga. Man kräver totalförbud mot vinster och skärpta regler, inte kosmetiska förändringar.

”Detta system har lett till segregerad skola och ett helt dysfunktionellt skolsystem där våra barn inte får den utbildning de har rätt till. Vi skapar förlorare och vinnare. Skolans kompensatoriska uppdrag har inte en chans under dessa erbarmliga förutsättningar.”

— Högstadielärare på kommunal skola

”Det är skrattretande dystopiskt att aktörer plockar ut vinst medan en hel yrkeskår håller på att bli sjuk av sitt arbete.”

— Gymnasielärare på fristående skola

”Skolpengen borde öronmärkas till sådant som berör undervisning, lärarlöner och lokaler för den enskilda skolan enbart.”

— Gymnasielärare på fristående skola

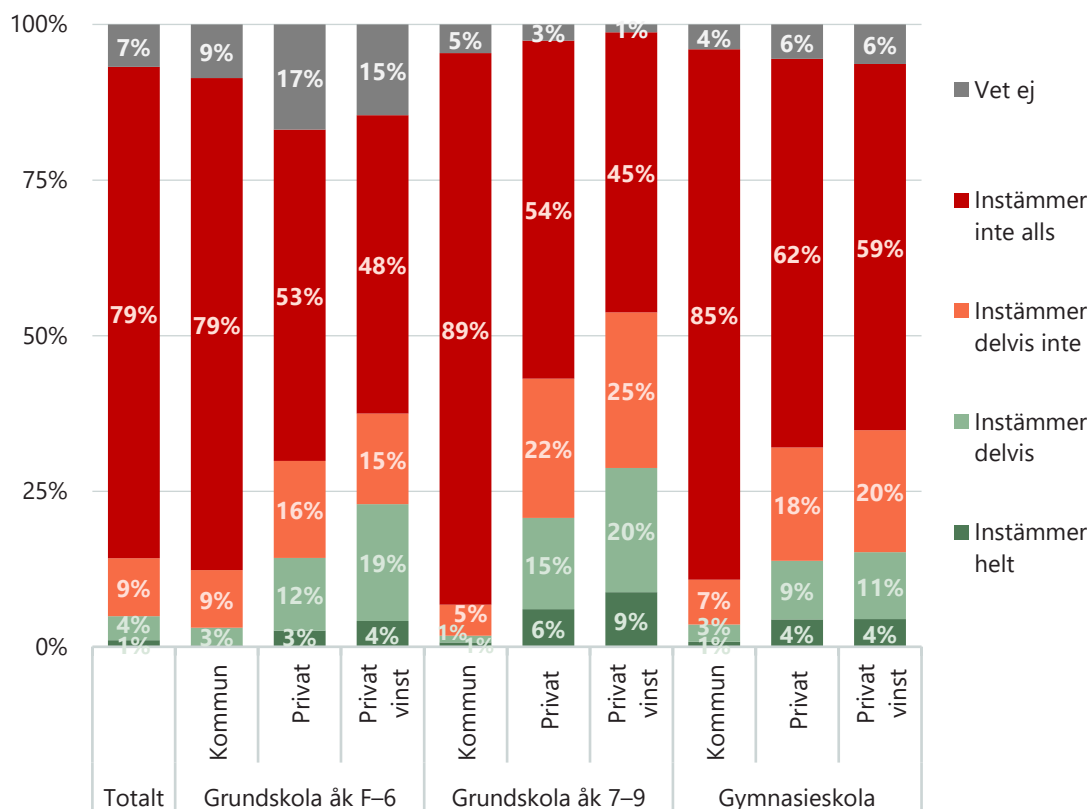
”Jag anser att den statliga utredningens förslag är allt för generösa mot friskolor. Även om jag kryssat i att förslaget är mycket bra. Det bör aldrig vara ok att använda skattemedel till vinster”

— Gymnasielärare på kommunal skola

I diagram 4 (nästa sida) framgår i vilken utsträckning lärare tycker att friskolor med vinstintresse skapar förutsättningar för en likvärdig utbildning. 88 procent anser att vinstintresset inte alls eller delvis inte skapar förutsättningar för alla elever. Även om lärare på friskolor i högre grad instämmer i påståendet, är det ändå en tydlig majoritet som inte håller med.

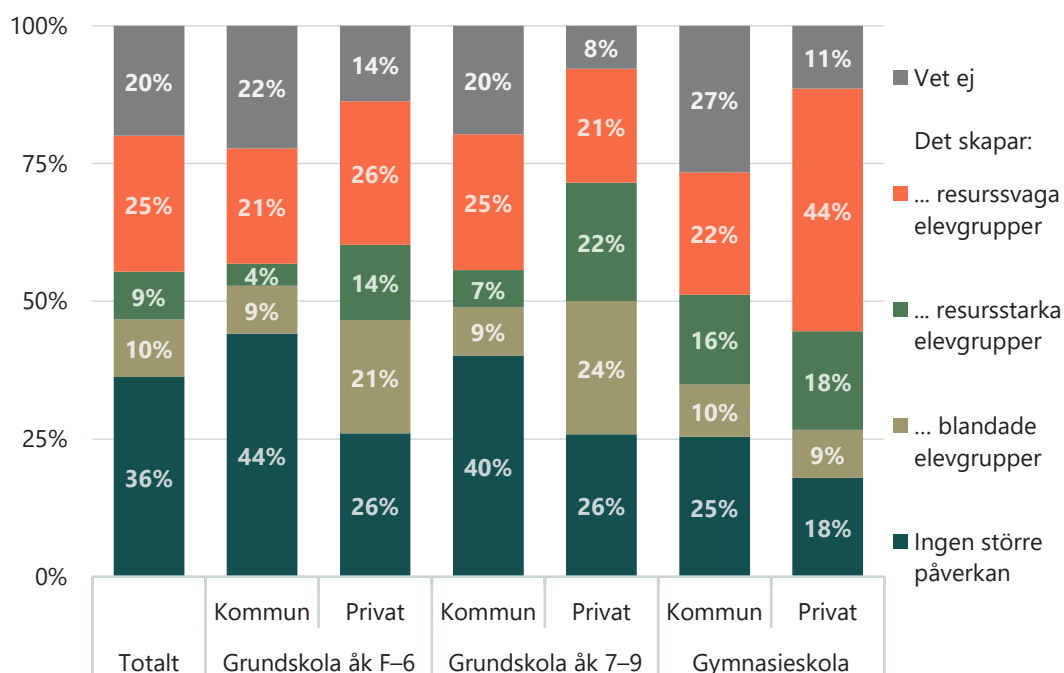
Sammanfattningsvis visar resultaten gällande utdelning av vinster i skolan att även om lärare i stort är positivt inställda till flera av vinstutredningens förslag, anser en tydlig majoritet lärare att vinstutdelning inte främjar en likvärdig utbildning för alla elever och att vinstutdelning därmed inte hör hemma i skolväsendet.

Diagram 4. Andelar av i vilken utsträckning lärare instämmer i påståendet: Friskolor med vinstintresse skapar förutsättningar för en likvärdig utbildning för alla elever

Anm: Baserat på minst 1 360 svar. "Privat vinst" avser endast de friskolor som är vinstdrivande medan "Privat" avser fri-skolor totalt.

Diagram 5. Andel lärare om hur de anser att det fria skolvalet påverkar elevsammansättningen i deras skolor

Anm: Baserat på minst 1 358 svar.

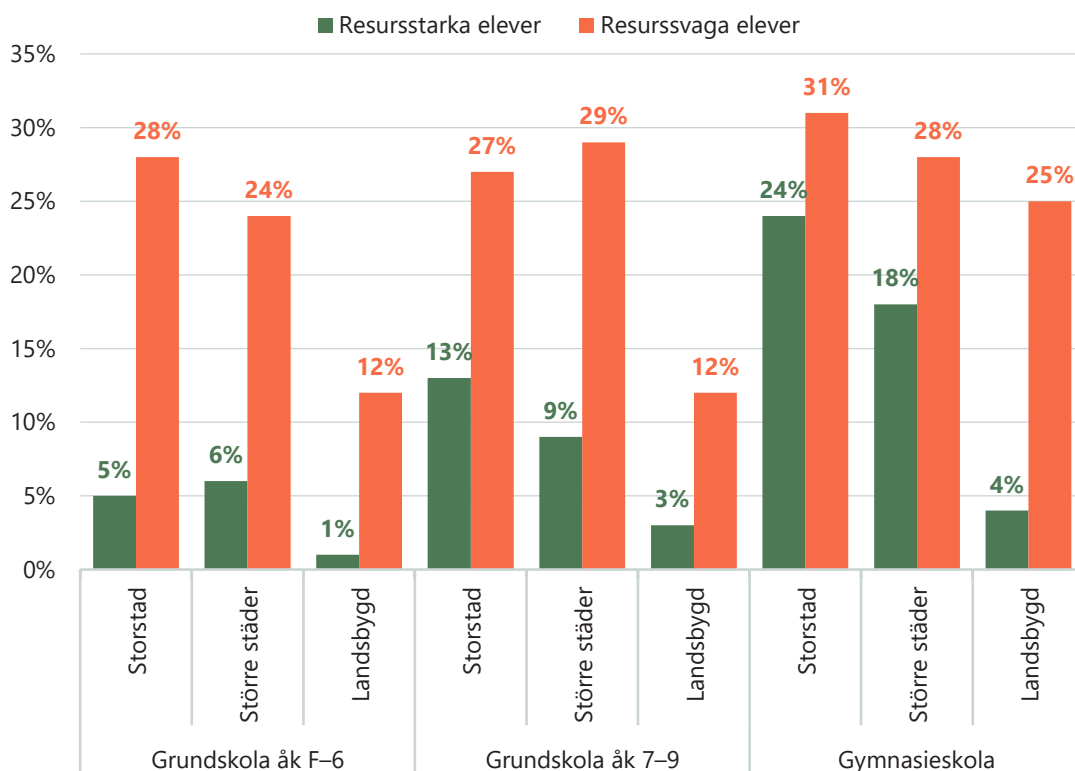
Det fria skolvalets konsekvenser

Vissa skolor drabbas mer än andra av skolsegregationen, beroende på hur konkurrensutsatt skolan är. I undersökningen fick lärarna göra en samlad bild av hur de anser att det fria skolvalet påverkar elevsammansättningen på deras skola. I diagram 5 (föregående sida) framgår att 36 procent svarar att de inte märker av någon påverkan, och 10 procent att det skapar blandade elevgrupper. Närmare en tiondel anser att deras skola får mer homogena elevgrupper med resursstarka elever, medan en fjärdedel svarar att elevgrupperna skapar elevgrupper med resursvaga elever.

Uppdelat per skolform och typ av huvudman blir det tydligt att skolorna drabbas olika. Exempelvis får högstadielärare på fristående skolor i större utsträckning elevgrupper med resursstarka elever (22 procent), medan endast 7 procent av de kommunala högstadielärarna anser att elevgrupperna består av mer resursstarka elever. I gymnasieskolan är förhållandena det omvända, 44 procent av lärare i fristående skolor anser att elevgrupperna är mer resurssvaga i jämförelse med 22 procent bland lärare i kommunala gymnasieskolor. I grundskolans lägre årskurser är det en högre andel lärare i kommunala skolor som svarar att det inte har någon påverkan (44 procent), i jämförelse med fristående skolor (26 procent).

Hur konkurrensen mellan skolor ser ut påverkas givetvis mycket av det geografiska läget. I landsbygdskommuner svarar hälften av lärarna att det fria skolvalet inte har någon påverkan på elevsammansättningen, vilket kan jämföras med strax över 30 procent för storstäder och större städer. I diagram 6 framgår det hur stor andel av lärarna i de olika kommuntyperna som

Diagram 6. Andelen lärare som upplever att det fria skolvalet skapar elevgrupper med resursstarka respektive resurssvaga elever, efter skolform och kommuntyp

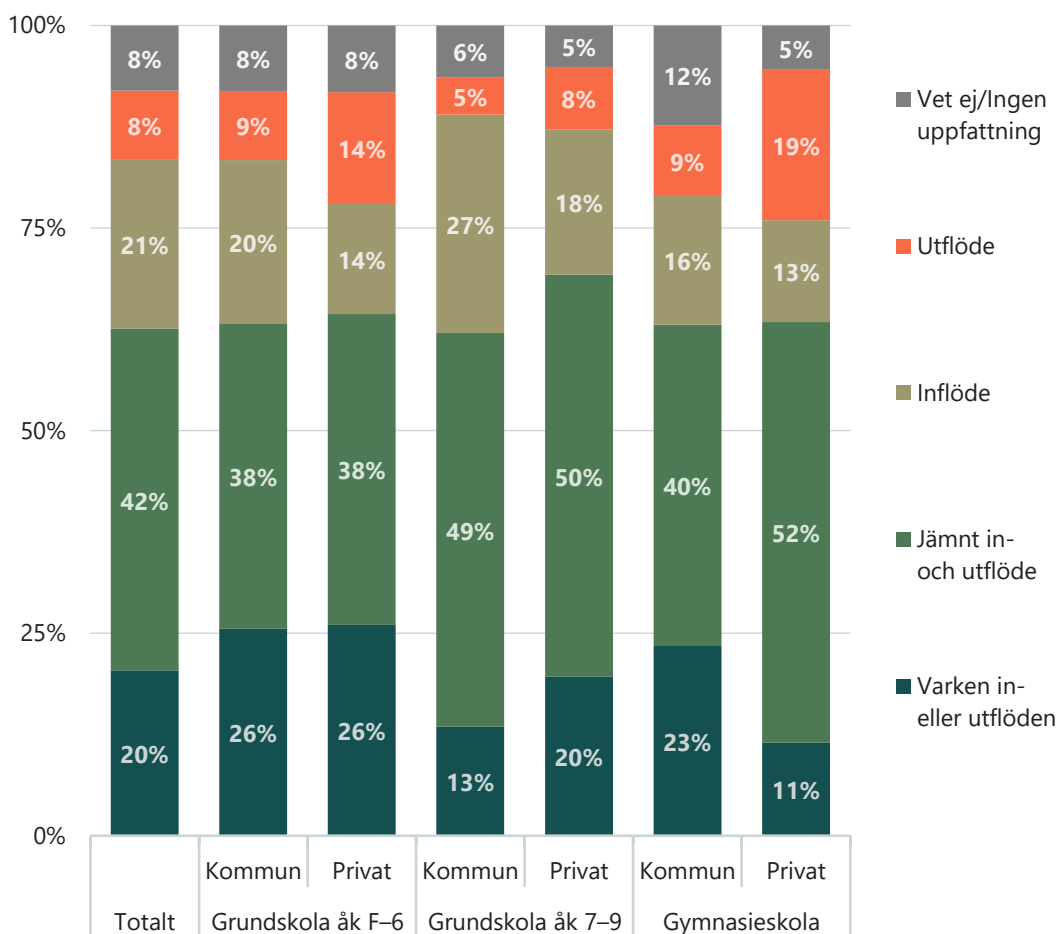

Anm: Baserat på 1 369 svar.

anser att det fria skolvalet skapar resursstarka respektive resurssvaga elevsammansättningar, och det är tydligt högre andelar i storstäder i jämförelse med i landsbygdskommuner. Om resultaten delas upp ytterligare per huvudman framkommer samma mönster som framgick av diagram 5, exempelvis att privata högstadieskolor i större städer samlar mer resursstarka elever än kommunala skolor i större städer.

Det fria skolvalet innebär också att elever i större utsträckning har möjlighet att byta skola under läsåret. I diagram 7 framgår vilken typ av flöde lärare upplever att deras skola har, det vill säga om det är en skola som elever huvudsakligen byter till eller ifrån. En majoritet av lärarna, 62 procent, har ett stabilt flöde av elever, antingen jämt in- och utflöde eller varken in- och utflöden under läsåret. Samtidigt svarar 29 procent av lärarna att de huvudsakligen har in- eller utflöden av elever under året.

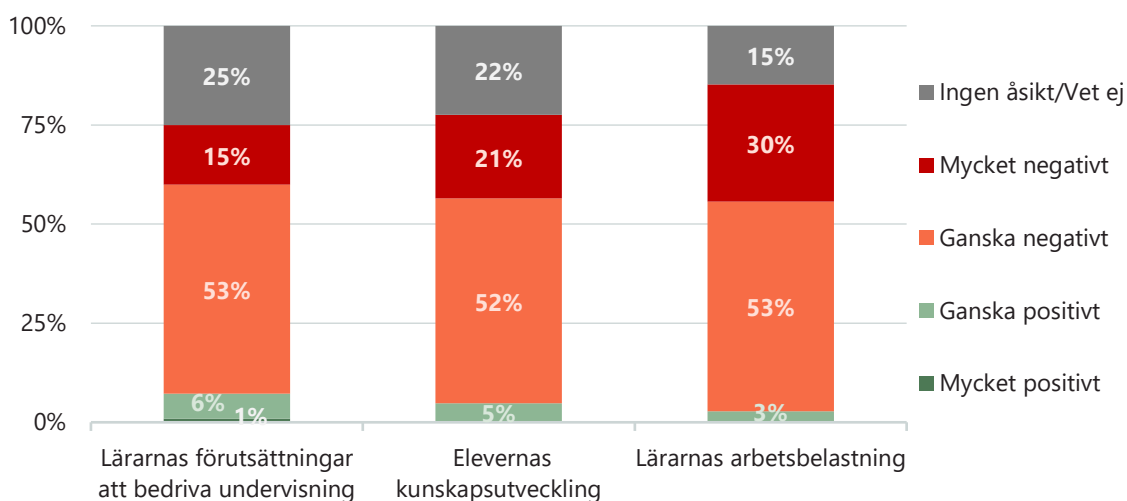
Diagram 7. Andel lärare om i vilken utsträckning elever byter till/från deras skola under läsåret

Anm: Baserat på minst 1 353 svar.

Fördelningen skolbyten är relativt likartad per skolform och huvudman, fränsett att privata gymnasieskolor har ett större in- och utflöde av elever än kommunala gymnasieskolor. I jämförelse mellan olika kommuntyper är flödesfördelningen likartad, förutom att landsbygdskommuner i något större utsträckning svarar att de varken har in- eller utflöden i jämförelse med storstäder. Det något högre utflödet av elever från gymnasiala friskolor skulle kunna kopplas till den högre andelen av resurssvaga elever och därmed fler avhopp under gymnasieutbildningen.

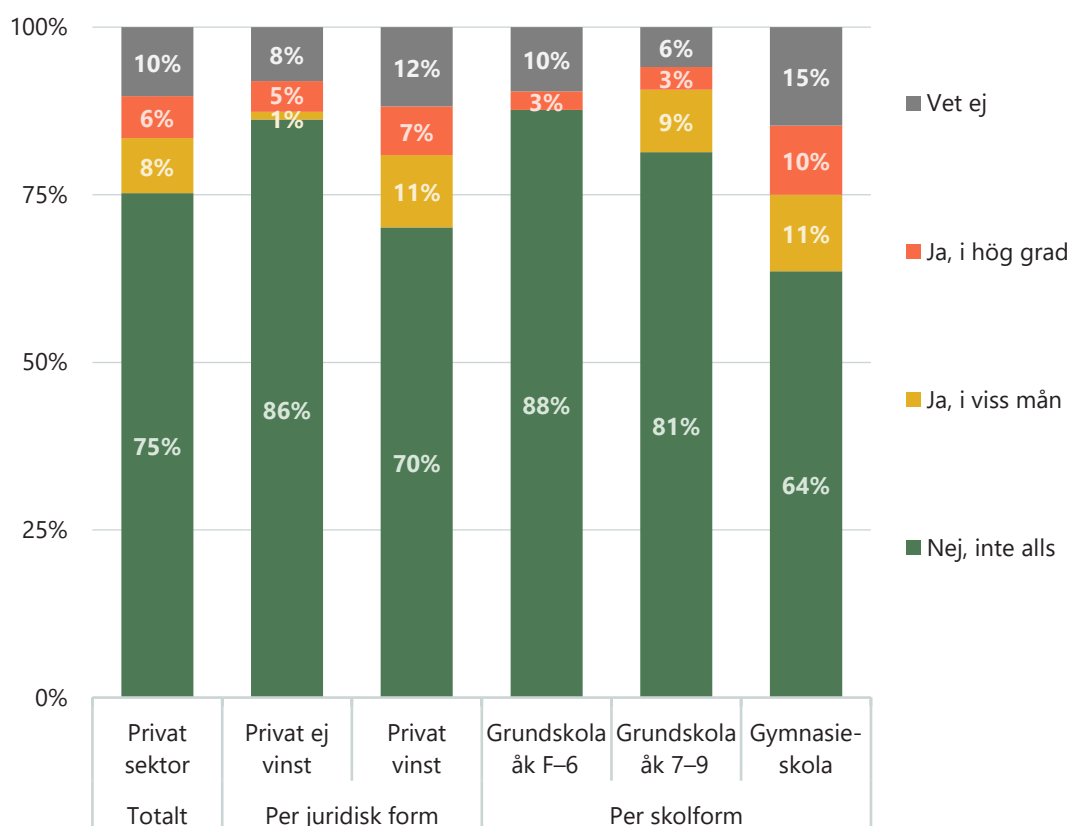
Diagram 8. Andel lärare som anser att elevers skolbyten under läsåret påverkar följande parametrar

Anm: Baserat på 973 svar.

I diagram 8 framgår hur de lärare som har någon typ av flöde av elever under läsåret tycker att det påverkar förutsättningarna för undervisning, elevernas kunskapsutveckling och lärares arbetsbelastning. Cirka 70 procent anser att skolbyten påverkar förutsättningarna att bedriva

Diagram 9. Andel lärare som har märkt att skolan rekryterar vissa elevgrupper för att förbättra skolans rykte eller ekonomiska resultat

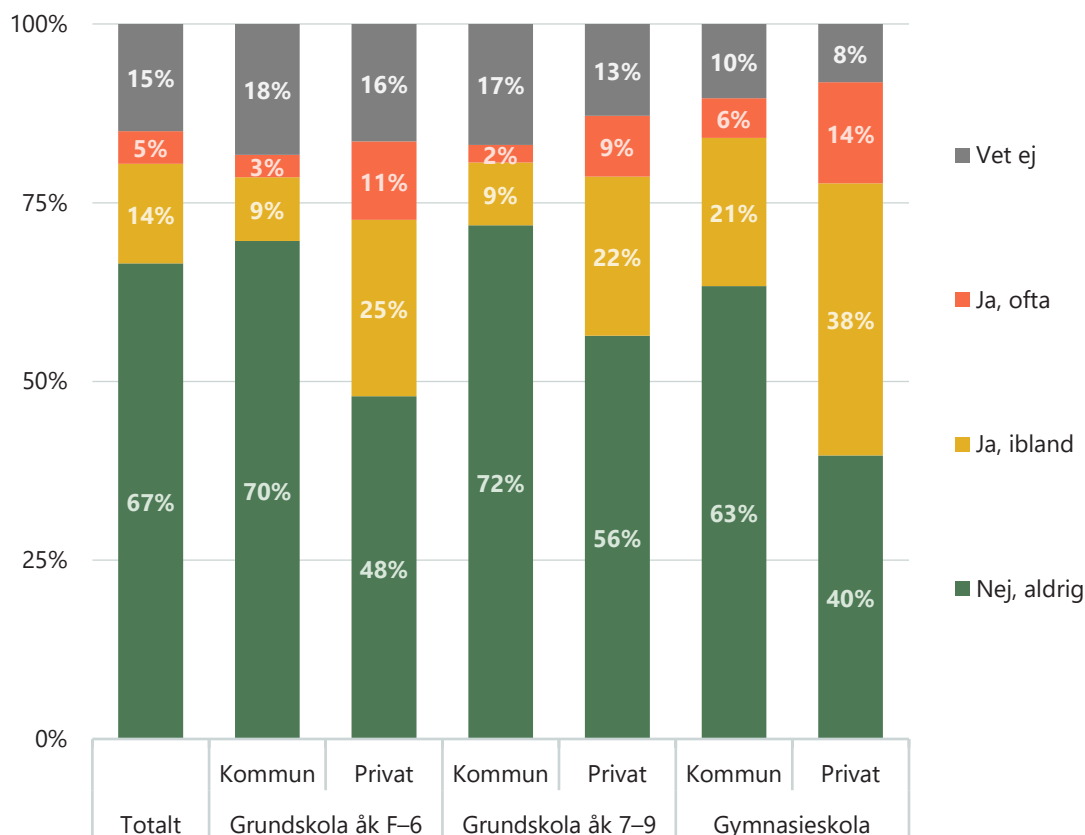
Anm: Baserat på 375 svar. Med "privat ej vinst" avses icke vinstutdelande friskolor och "privat vinst" avser vinstutdelande friskolor.

undervisning och elevernas kunskapsutveckling negativt, och strax över 80 procent att det påverkar arbetsbelastningen negativt. Endast ett fåtal lärare anser att påverkan av skolbyten har en positiv effekt. Andelen lärare som svarar att skolbyten har negativ påverkan är ungefär densamma, oavsett typ av flöde. Högst negativ påverkan återfinns bland lärare som huvudsakligen har inflöden av elever, där närmare 90 procent svarar att det påverkar arbetsbelastningen negativt.

I undersökningen fick lärare på friskolor svara på om de har märkt av att den skola de arbetar på rekryterar vissa elevgrupper för att förbättra skolans rykte eller ekonomiska resultat, exempelvis genom att primärt rekrytera högpresterande elever eller elever från socioekonomiskt starkare områden. Av diagram 9 (föregående sida) framgår att 75 procent anser att det inte sker, medan 14 procent upplever att det sker i viss mån eller i hög grad. Mellan skolformer finns en signifikant skillnad där en lägre andel lärare i gymnasieskolan svarar att det *inte* sker. Totalt sett är det en högre andel lärare i vinstdrivande friskolor som uppgett att den typen av rekrytering sker. Underlaget är dock inte tillräckligt stort för att kunna fastställa om det är så överlag eller om det beror på att fenomenet är vanligare i fristående gymnasieskolor, som procentuellt sett utgör en större andel av alla fristående skolor.

Alla lärare, oavsett skolans typ av huvudman, fick ta ställning till om de upplever att skolan använder sig av marknadsföring på ett sätt som kan vilseleda elever och vårdnadshavare om utbildningens kvalitet (diagram 10). 67 procent svarar att det inte sker, medan 19 procent uppger att det sker ofta eller ibland.

Diagram 10. Andel lärare som upplever att skolan använder marknadsföring på ett sätt som kan vilseleda elever och vårdnadshavare om utbildningens kvalitet

Anm: Baserat på minst 1 357 svar.

Oavsett skolform är det en signifikant lägre andel lärare i kommunala skolor som svarar att det sker vilseledande marknadsföring, i jämförelse med hur vanligt förekommande det är på friskolor. I de öppna kommentarerna kring vilseledande marknadsföring lyfts exempel som att skolor framställer sig bättre än verkligheten genom att påstå att de erbjuder särskilda inriktningar (exempelvis NPF-anpassningar eller olika profiler/inriktningar) som de i praktiken inte kan leva upp till. Det förekommer löften om särskilda kurser, individuella val och utlandsresor som inte infrias av ekonomiska skäl eller brist på resurser.

"I marknadsföringen låter det som att skolan inte har några problem med bristande stöd till svaga elever eller lugn och ro i klassrummet. Vi som undervisar eleverna känner inte direkt igen oss i bilden man målar upp av skolan i marknadsföringen."

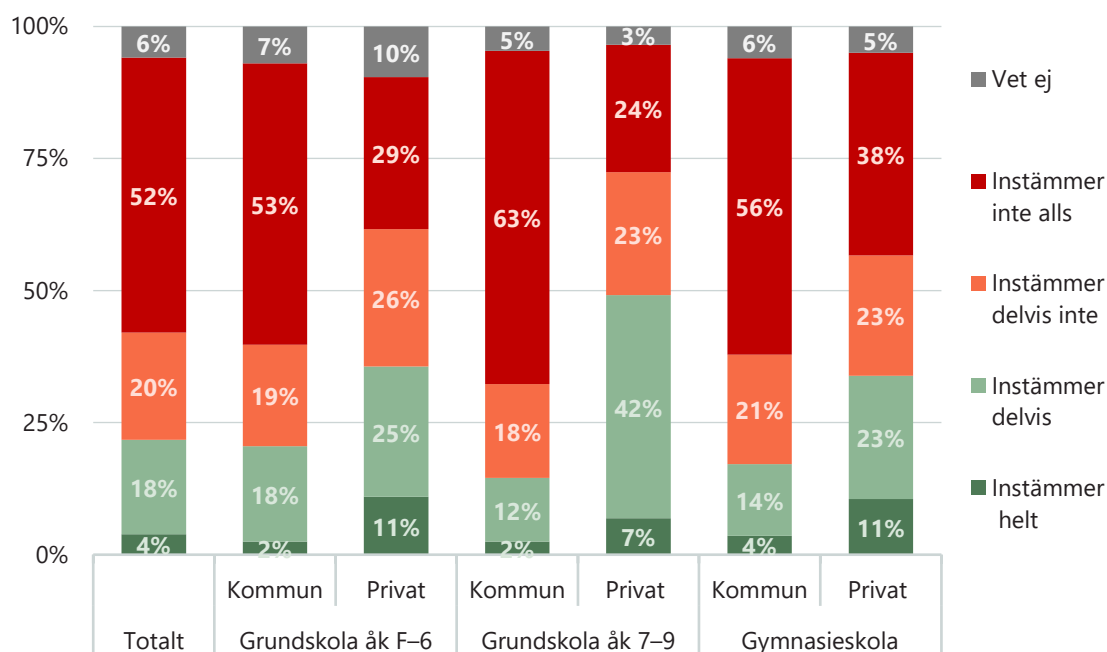
— Högstadielärare på fristående skola

"Marknadsföringen styrs mer av att se bra ut på Instagram än att faktiskt förbättra verksamheten för eleverna."

— Lågstadielärare på kommunal skola

Sammanfattningsvis anser över 70 procent att det fria skolvalet inte skapar förutsättningar för en likvärdig utbildning för alla elever. Diagram 11 visar att andelen som inte instämmer i påståendet är högre i kommunala skolor än i fristående skolor, oavsett skolform eller årskurs. Av lärare som arbetar i skolor med mer resurssvaga elevgrupper anser 86 procent att förutsättningarna inte skapas, vilket kan jämföras med 55 procent för lärare som arbetar på skolor med blandade elevgrupper. I gymnasieskolan finns en teoretisk möjlighet att elever med svagare förutsättningar ska kunna bryta mönstren och välja vilken skola de önskar. Det resultatet i diagram 5 och 11 indikerar, vilket också bekräftas av forskning (Kallstenius, 2011; Trumberg, 2011; Östh, Andersson & Malmberg, 2012:a; Östh, Andersson & Malmberg, 2012:b), är att segregeringen kvarstår även i gymnasievalet vilket inte skapar förutsättningar för en likvärdig utbildning.

Diagram 11. Andel lärare som instämmer i påståendet att fria skolval skapar förutsättningar för en likvärdig utbildning för alla elever

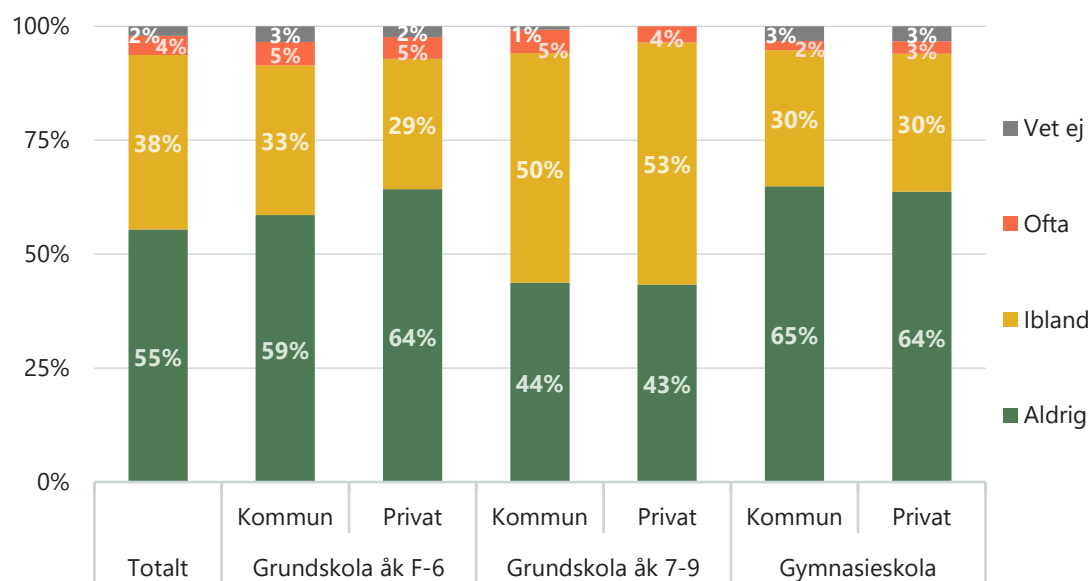

Baserat på minst 1 345 svar.

Betygspåverkan

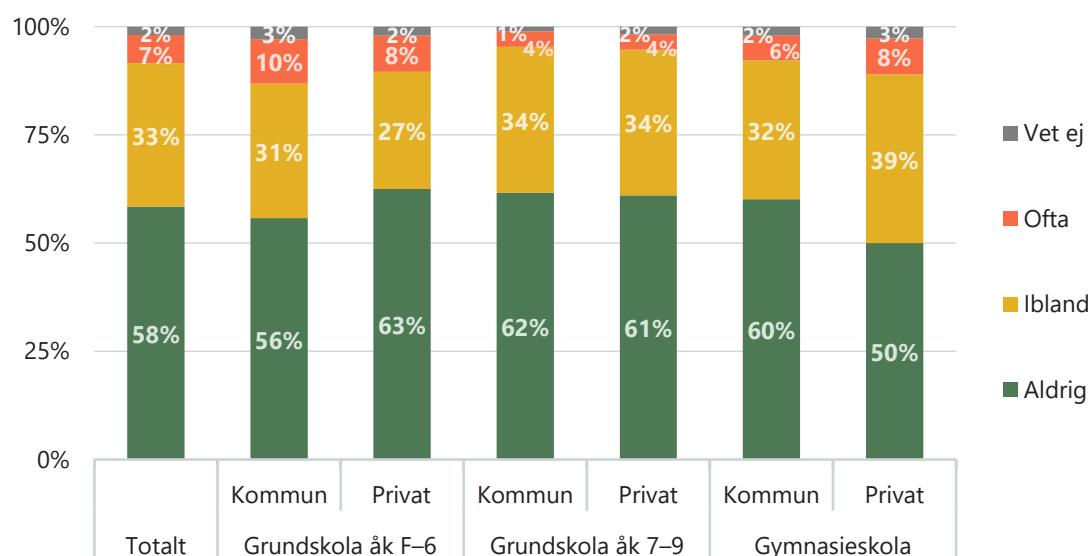
En annan del av marknadsmekanismerna i skolan är betygspåverkan, vilket Sveriges Lärare tidigare har rapporterat om att det sker i en osund utsträckning (Sveriges Lärare, 2023:b). Undersökningen visar att det är vanligt förekommande att vårdnadshavare försöker påverka lärarnas betygsättning till högre betyg. Enligt diagram 12 svarar 42 procent av lärarna i grund- och gymnasieskolan att det förekommer ofta eller ibland. Vidare framgår att det är mer vanligt förekommande i högstadiet än i övriga skolformer/årskurser. Diagrammet visar att förekomsten är likartad oavsett om huvudmannen är kommunal eller privat.

Diagram 12. Andel lärare som upplever att de blivit påverkade av vårdnadshavare att sätta högre betyg än vad de anser vara motiverat

Anm: Baserat på minst 1 151 svar och gäller endast betygsättande lärare.

Diagram 13. Andel lärare som upplever att de blivit påverkade av rektor att sätta högre betyg än vad de anser vara motiverat.

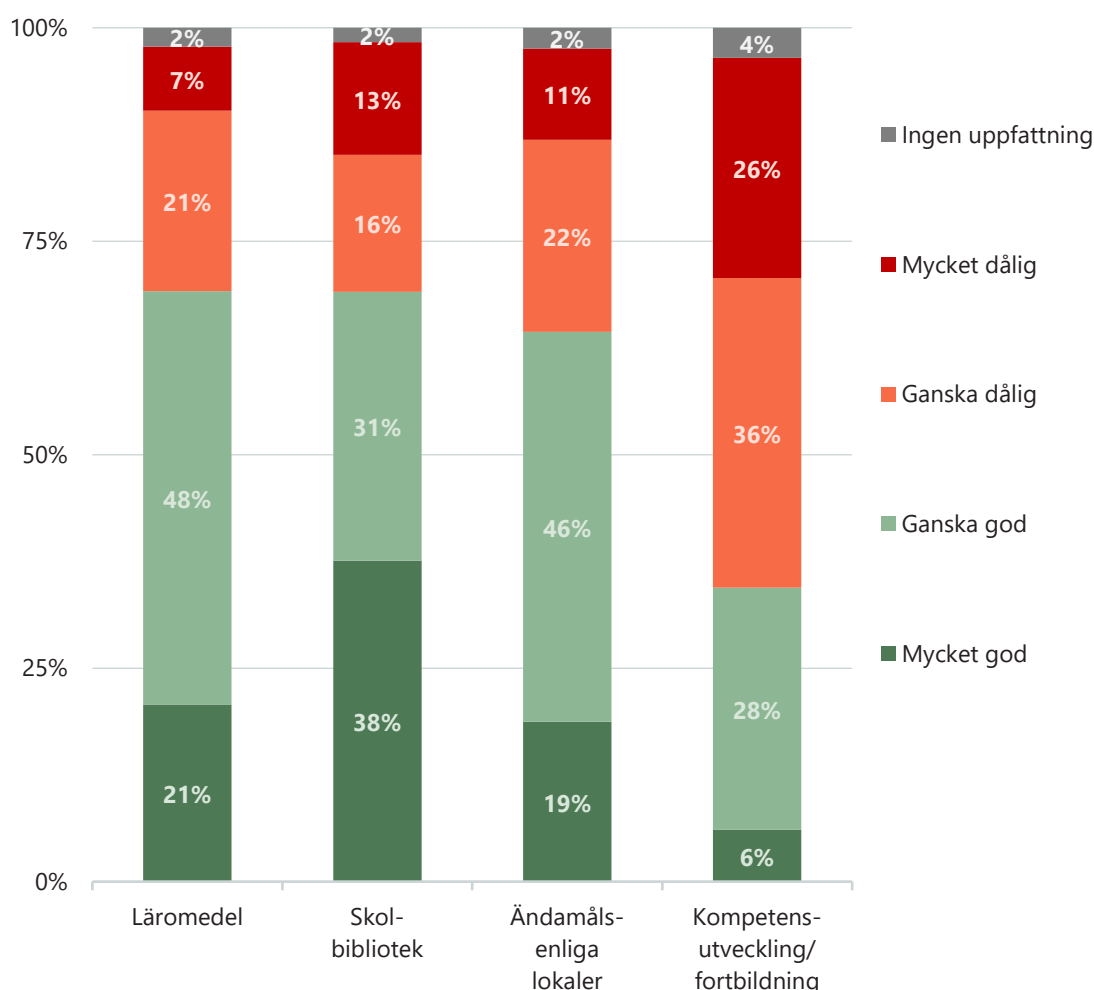
Anm: Baserat på minst 1 180 svar och gäller endast betygsättande lärare.

Vidare svarar 40 procent av lärarna att de känt sig påverkade av rektor att sätta högre betyg än vad läraren anser vara motiverat. Av diagram 13 (föregående sida) framgår hur vanligt förekommande det är oavsett skolform eller typ av huvudman, och resultaten bekräftar hur utbredd kundorienteringen är.

Bristande resurser

Sveriges Lärare har återkommande lyft exempel på hur lärare inte har förutsättningar för att bedriva god undervisning (Sveriges Lärare, 2024). Bristande resurser som exempelvis undermåliga lokaler såsom idrottssalar eller laborationssalar, otillräckligt med läromedel eller otillräckligt med behörig personal drabbar i slutändan både elevernas kunskapsinhämtning och lärarnas arbetsbelastning.

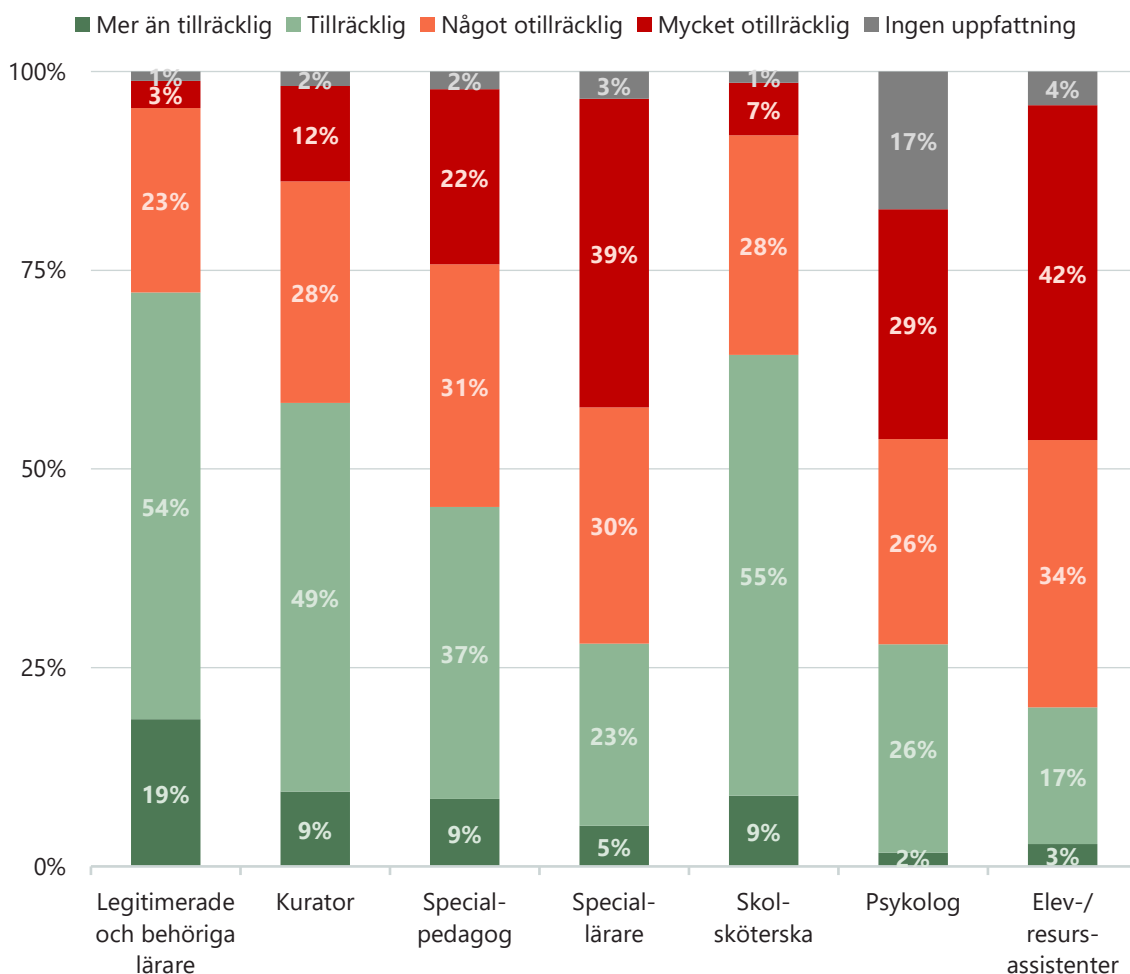
Diagram 14. Andel lärare som upplever att tillgången på följande parametrar är god eller dålig

Anm: Baserat på minst 1 415 svar.

Enligt diagram 14 är det närmare 30 procent av lärarna som upplever att tillgången på läromedel respektive skolbibliotek är ganska eller mycket dålig. Närmare en tredjedel svarar att lokalerna inte är ändamålsenliga. Kontinuerlig fortbildning är en grundläggande förutsättning för lärares professionella utveckling och för skolans kvalitet. Dock svarar 62 procent att tillgången på fortbildning/kompetensutveckling är ganska eller mycket dålig.

Diagram 15. Andel lärare som upplever att tillgången på följande personalkategorier är tillräcklig eller otillräcklig

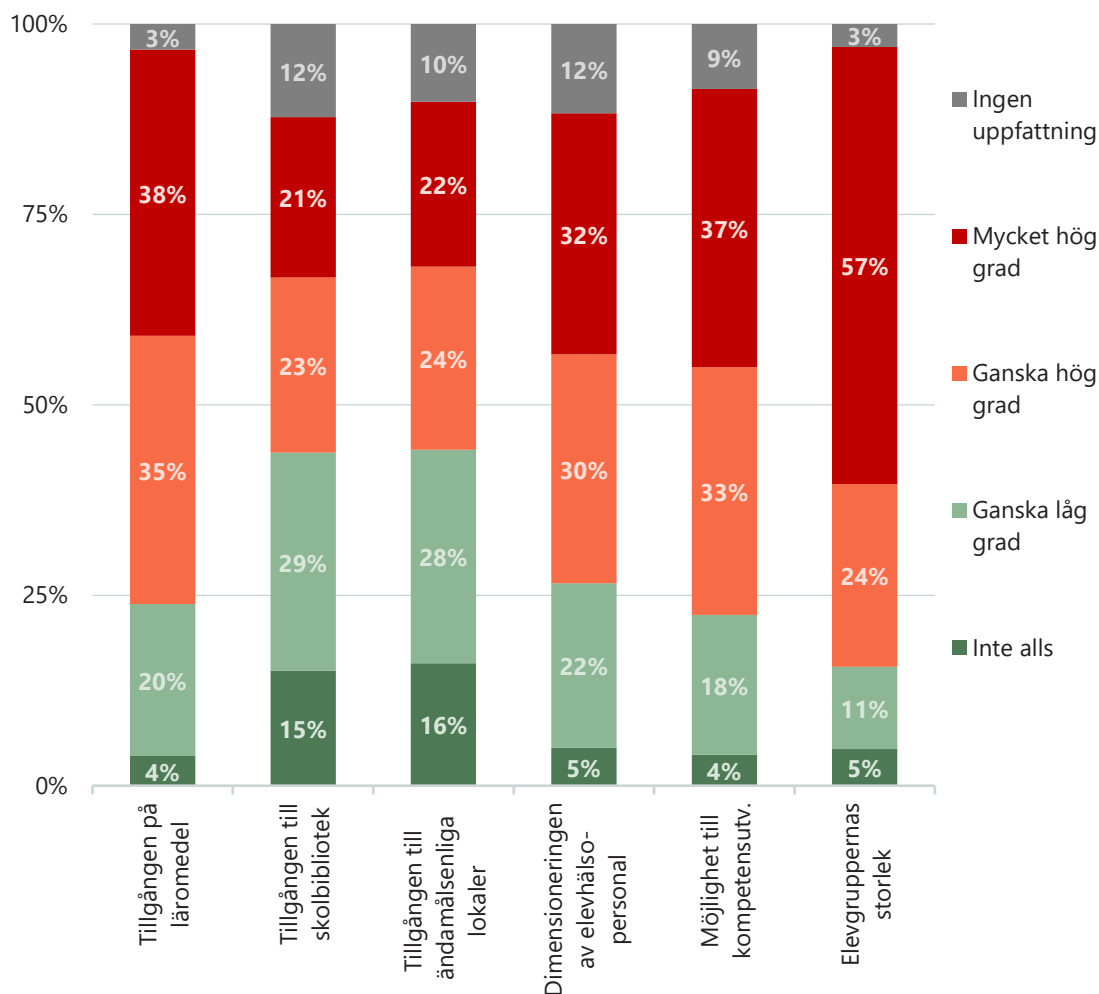
Anm: Baserat på minst 1 412 svar.

Att tillgången på legitimerade och behöriga lärare är bristfällig framkommer tydligt i Skolverkets officiella statistik. Gällande tillgången på speciallärare svarar 69 procent av lärarna att tillgången är något eller mycket otillräcklig på deras skola (diagram 15). 76 procent anser detsamma om tillgången på elev- och resursassistenter. Strax över hälften av lärarna upplever otillräcklig tillgång på specialpedagoger och psykologer, 40 procent på kuratorer samt 34 procent på skolsköterskor.

Lärarna är överens om att skolans ekonomi spelar stor roll i tillgången på olika resurser, enligt diagram 16. Notera att resultaten inte säger något om skolans ekonomiska läge utan enbart lärarnas uppfattning hur ekonomin mer eller mindre går ut över tillgången. 73 procent anser att ekonomin påverkar tillgången på läromedel i ganska eller mycket hög grad, och en nästan lika stor andel anser detsamma om dimensioneringen på elevhälsopersonalen i skolan samt lärares möjlighet till kompetensutveckling. 57 procent av lärarna anser att elevgruppernas storlek i mycket hög grad påverkas av ekonomin.

Till vinstdrivande friskolor ställdes en följdfråga om lärarna upplevt att arbetsgivarens vinstintresse påverkar prioriteringen av resurser. Närmare sex av tio svarade att vinstintresset påverkar prioriteringen i ganska eller mycket hög grad, och det är en majoritet som anser detta oavsett skolform.

Diagram 16. Andel lärare som upplever att skolans ekonomi påverkar följande parametrar i låg eller hög grad

Anm: Baserat på minst 1 396 svar.

I lärarnas kommentarer kring tillgången på resurser lyfts att speciallärare/specialpedagoger ofta har ett för orimligt stort antal elever. Vidare beskriver lärare att nedskärningar och sparkrav påverkar elevstöd, kompetensutveckling, vikariehantering och undervisningskvalitet, samt att vinstintressen i vissa friskolor anses gå före kvalitet i undervisning och stödsatser.

”På min arbetsplats saknar vi resurser väldigt ofta eller har en väldigt liten tillgång. Personal behöver ta på sig olika roller och agera lärare och övrig personal trots ibland avsaknad av rätt kompetens”

— Gymnasielärare på fristående skola

”Ledning som skryter om stora barngrupper för att de då får in mer pengar. Man vågar inte säga att det inte funkar eller att det behövs stöd för då hålls det mot en senare”

— Lågstadie lärare på kommunal skola

”Det stora problemet på vår skola är att man trycker in fler klasser än vad som finns plats för. Det påverkar elevernas utrymmen, arbetsmiljön och lärarnas arbetsbelastning – allt för att tjäna pengar.”

— Gymnasielärare på fristående skola

I tabell 1 redovisas andelen lärare som upplever bristande tillgång på de olika parametrarna/ personalkategorierna samt dem som anser att tillgången i ganska eller mycket hög grad påverkas av ekonomin, per skolform och typ av huvudman. De största skillnaderna i tillgången mellan sektorer återfinns inom gymnasieskolan. Exempelvis anser 61 procent av gymnasielärarna på friskolor att tillgången på ändamålsenliga lokaler är dålig, medan motsvarande andel hos kommunala gymnasielärare är 19 procent. Vidare anser 47 procent av gymnasielärarna på friskolor att tillgången på exempelvis kuratorer är otillräcklig, vilket kan jämföras med 25 procent på kommunala gymnasieskolor.

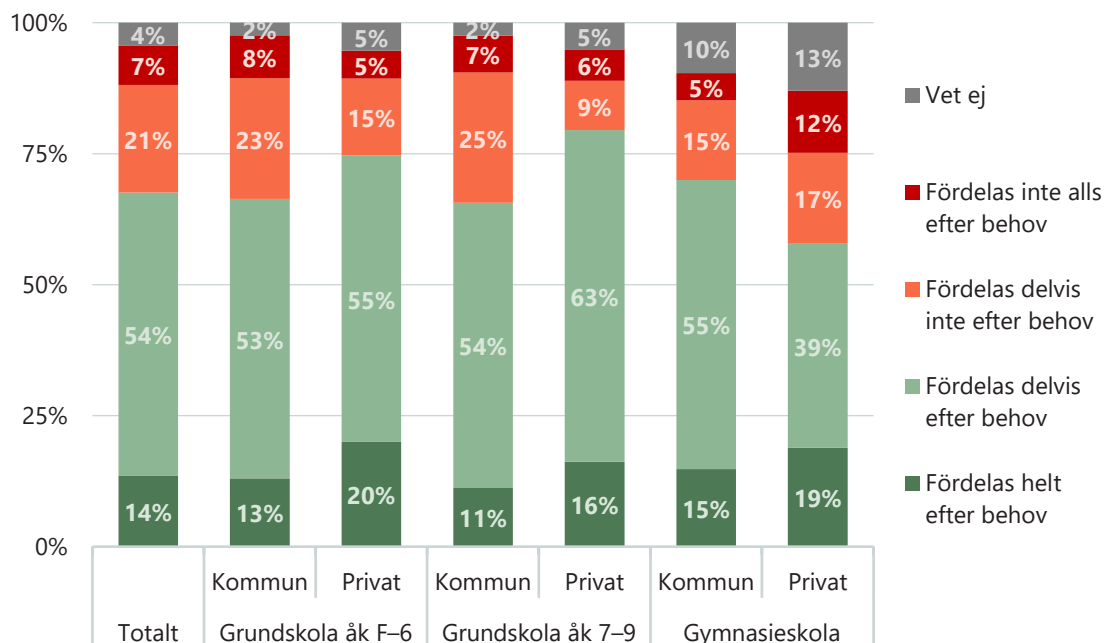
Tabell 1. Andel lärare som upplever bristande tillgång respektive att ekonomin i hög grad påverkar tillgången, per skolform och huvudman

	Grundskola åk F-6		Grundskola åk 7-9		Gymnasieskola	
Ganska/mycket dålig tillgång till:	Kommun	Privat	Kommun	Privat	Kommun	Privat
Läromedel	28%	31%	27%	32%	25%	34%
Skolbibliotek	33%	45%	25%	45%*	11%	53%*
Ändamålsenliga lokaler	38%	53%	25%	39%*	19%	61%*
Kompetensutveckling	62%	56%	70%*	40%	64%	60%
Något/mycket otillräcklig tillgång på:	Kommun	Privat	Kommun	Privat	Kommun	Privat
Legitimerade och behöriga lärare	22%	28%	39%	32%	16%	27%*
Kurator	47%	60%	35%	29%	25%	47%*
Specialpedagog	58%	63%	56%	49%	34%	52%*
Speciallärare	67%	71%	76%	64%	62%	69%
Skolsköterska	39%	37%	28%	35%	23%	50%*
Psykolog	59%	58%	53%	56%	45%	62%*
Elev-/resursassistenter	82%	73%	82%*	67%	57%	73%*
Ekonomin påverkar i hög grad:	Kommun	Privat	Kommun	Privat	Kommun	Privat
Tillgången på läromedel	78%	65%	76%	60%	67%	64%
Tillgången till skolbibliotek	50%	51%	43%	45%	31%	52%*
Tillgången till ändamålsenliga lokaler	46%	53%	45%	45%	43%	60%*
Dimensioneringen av elevhälso-personal	64%	66%	63%	50%	59%	63%
Lärares möjlighet till kompetens-utveckling/fortbildning	70%*	51%	76%*	50%	77%*	59%

Anm: Signifikant högre andel än jämförande huvudmannatyp inom samma skolform redovisas med en asterisk (*). Tabellen baseras på närmare 400 svarande i privat sektor och 1 000 i kommunal sektor.

Enligt diagram 17 anser 28 procent av lärarna att resurser för stöd till elever *inte* fördelas efter elevernas behov på den skola de arbetar på. Det är en signifikant högre andel lärare i kommunala högstadieskolor som anser att resurserna inte fördelas efter behov. Det kan förklaras av att kommunala skolor i större utsträckning har elever i behov av stöd, vilket återges i bakgrundskapitlet.

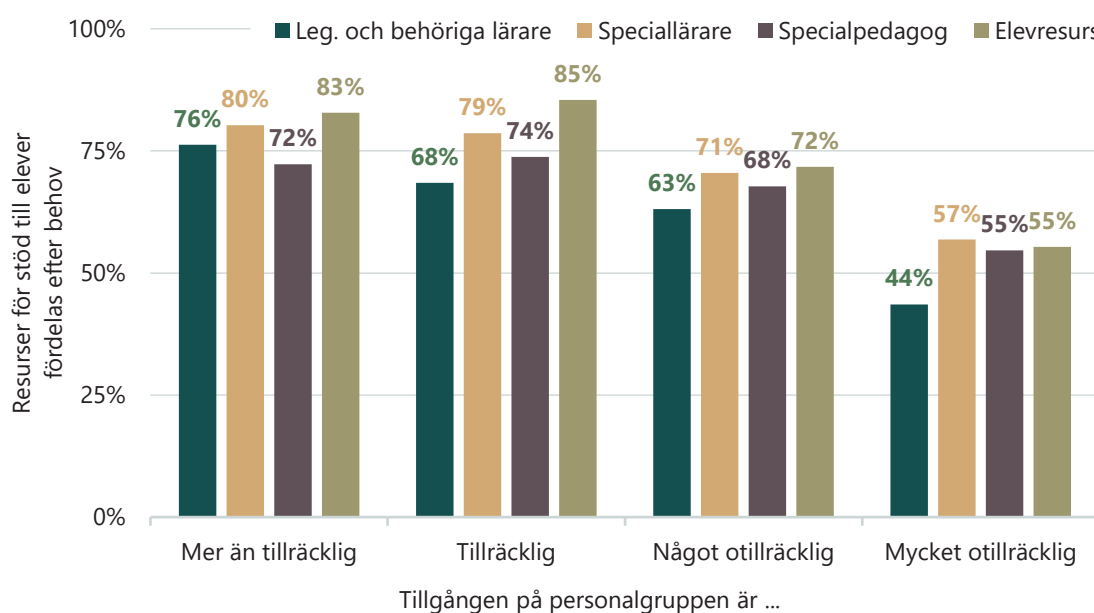
Diagram 17. Andel lärare som anser att resurser för stöd till elever fördelas efter behov inom skolan där läraren arbetar

Anm: Baserat på minst 1 364 svar.

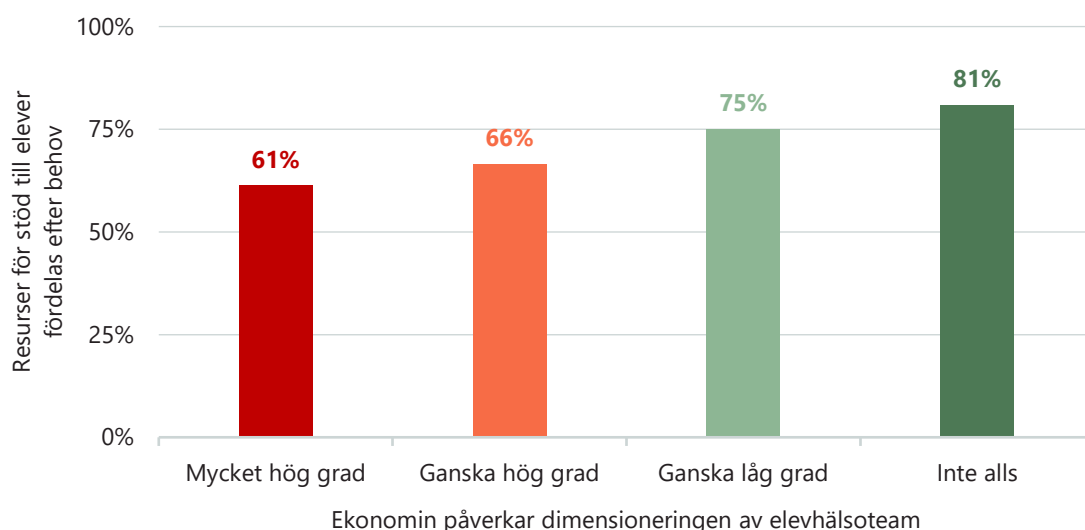
I diagram 18 framgår hur andelen som instämmer att resurser för stöd till elever fördelas efter behov i relation till den upplevda tillgången på några personalgrupper. När tillgången på personal är tillräcklig är andelen som anser att resurser till elever med stöd fördelas efter behov hög, cirka 68–85 procent beroende på personalkategori. Men bland lärare som svarar att tillgången på personalen är mycket otillräcklig är det endast 44–57 procent som anser att resurserna fördelas efter elevernas behov.

Diagram 18. Andel lärare som anser att resurser till elever fördelas helt eller delvis efter behov, uppdelat på den upplevda tillgången per personalkategori

Anm: Baserat på minst 1 329 svar.

Diagram 19. Andel lärare som anser att resurser till elever fördelas helt eller delvis efter behov, fördelat på i vilken utsträckning ekonomin påverkar tillgången på EHT

På motsvarande sätt redovisas andelen som anser att resurserna fördelas efter elevernas behov i förhållande till hur ekonomin tillåts påverka dimensioneringen av elevhälsoteam i diagram 19. Av de lärare som arbetar på skolor där ekonomin inte påverkar dimensioneringen så svarar 81 procent att resurserna fördelas efter elever med behov, medan motsvarande andelen endast är 61 procent för de lärarna som svarar att ekonomin påverkar i mycket hög grad. Hur resurserna fördelas kan också ställas emot hur läraren upplever elevsammansättningen på deras skola. Lärare som arbetar på skolor med elevgrupper som är mer resurssvaga anser i lägre grad att resurser fördelas efter behov (57 procent) i jämförelse med exempelvis skolor som har blandade elevgrupper (75 procent).

I lärarnas kommentarer kring tillgången på resurser lyfts att resurser ofta fördelas efter föräldrars påtryckningar, snarare än efter faktiska behov. Utåtagerande elever får ofta stöd på bekostnad av elever med mer tystare inlärningssvårigheter, som dyslexi eller språkstörningar.

”De elever vars föräldrar gapar högst får mer hjälp än andra elever vars behov må vara betydligt större, men vars föräldrar inte är redo att kräva för sitt barn på samma sätt.”

— Högstadielärare på kommunal skola

”Det blir mycket tydligt på vår skola att budgeten sätts främst. Rektor har tagit bort särskilt stöd trots att utvärderingen visat att eleven haft fortsatta behov.”

— Lågstadielärare på fristående skola

Metodbeskrivning

Denna undersökning är gjord inom ramen för Sveriges Lärares undersökningspanel. Undersökningspanelen skiljer sig från andra webbpaneler på flera viktiga sätt, vilket ökar kvaliteten på uppgifterna och deras representativitet. Nedan ges först en generell beskrivning av undersökningspanelen. Därefter redovisas specifika uppgifter för den här undersökningen.

Undersökningspanelens urvalsram och representativitet

Sveriges Lärares undersökningspanel skiljer sig från många andra webbpaneler på följande sätt.

För det första är undersökningspanelen inte en så kallad självrekryterande panel. Till en självrekryterande panel anmäler individen att den vill delta i undersökningar. I en självrekryterande modell har inte alla personer i den egentliga urvalsramen (den population man vill beskriva med undersökningen) samma sannolikhet att kunna ingå i urvalet – det är ju bara de som sökt upp och hittat anmälningssidan till panelen som ingår i den slutliga panelen. Detta kan innebära att personer som aktivt söker sig till panelen har vissa egenskaper som de som inte söker sig till panelen saknar, vilket kan påverka undersökningsresultatets tillförlitlighet och representativitet.

Vid rekryteringen till Sveriges Lärares undersökningspanel tillfrågas i stället samtliga medlemmar om de vill ställa upp. Det innebär att alla personer i urvalsramen (förbundets medlemmar) har samma sannolikhet att ingå i panelen. Det finns fortfarande ett selektionsproblem även med detta rekryteringssätt, då olika personer kan vara olika benägna att tacka ja till inbjudan. Men det problemet fanns också med den historiskt vanliga enkäten via brev på posten: vissa är mer benägna än andra att svara. Rekryteringsförfarandet minskar skevheten som uppstår i en självrekryterande panel genom att alla individer i urvalsramen kontaktas med samma förfrågan.

För det andra har Sveriges Lärare, via sitt medlemsregister, full kunskap om hur undersökningspanelens urvalsram ser ut, och mer detaljerade uppgifter än vad till exempel vissa undersökningsföretag med självrekryterade paneler kan ha. Uppgifterna kan dessutom kopplas samman med vissa offentliga uppgifter om skolor, lärare och elever i Skolverkets databaser. Detta innebär att Sveriges Lärare redan vid upprättandet av panelen kan avgöra hur representativ undersökningspanelen är i förhållande till urvalsramen. Tillsammans med en analys av en specifik undersöknings svarsfrekvenser kan vi dessutom avgöra hur representativa resultaten är. Vid behov kan också resultaten viktas.

För det tredje görs alltid obundna slumpmässiga urval inom undersökningspanelen som ett led i att minska den eventuella effekten av selektionsproblemet som beskrivs ovan. Det vill säga, en individ som tackat ja till att delta i undersökningar kan aldrig veta – eller påverka – vilka undersökningar densamme inbjuds att delta i.¹

¹ Vidare läsning: Göritz, A. S. & Neumann, B. P. (2016). "The longitudinal effects of incentives on response quantity in online panels." *Translational Issues in Psychological Science*, (2) s.163–173; Martinsson, J. & Andreasson, M. (2013). *Olika metoder – lika resultat?* Göteborg: Göteborgs universitet; Wang, W. et al. (2014). "Forecasting elections with non-representative polls." *International Journal of Forecasting*, (31) nr 3 s.980–991; Couper, M. P. (2011). "The future of modes of data collection." *Public Opinion Quarterly*, (75) nr 5 s.889–908; Yeager, D. S. et al. (2011) "Comparing the accuracy of rdd telephone surveys and internet surveys conducted with probability and non-probability samples." *Public Opinion Quarterly*, (75) nr 4 s.709–747.

Undersökningspanelen och riksrepresentativitet

Undersökningspanelens urvalsram är Sveriges Lärares medlemmar. Alla Sveriges lärare och studie- och yrkesvägledare är inte medlemmar i Sveriges Lärare. Men eftersom Sveriges Lärare representerar en stor majoritet av Sveriges legitimerade och behöriga lärare och studie- och yrkesvägledare så kan representativitet anses vara hög. Detta illustreras i figur M1 och i tabell M1.

I tabell M1 jämförs undersökningspanelens sammansättning med den sammantagna lärarsammansättningen i skolväsendet enligt Skolverkets statistik. Som tabellen visar är representativiteten per skolform god. I tabell M2 återges fördelningen av antalet tjänstgörande lärare per sektor och motsvarande andelar i undersökningspanelen. I tabell M3 framgår den regionala spridningen av antalet tjänstgörande lärare med pedagogisk högskoleexamen i förskolan, grundskolan respektive gymnasieskolan. Sveriges lärares undersökningspanel har god regional täckning som motsvarar fördelningen i riket. Genom samkörningar av Sveriges Lärares medlemsregister, andra registeruppgifter och Skolverkets officiella statistik genomför Sveriges Lärare noggranna bortfallsanalyser för att fastställa resultatens validitet och reliabilitet.

Figur M1:
Överlappning
av urvals-
ramar

Tabell M1: Undersökningspanelens representativitet per skolform

Skolform	Tjänstgörande (Skolverket)	Sveriges Lärares undersökningspanel
Fritidshem	4%	6%
Förskola	23%	27%
Förskoleklass	4%	3%
Grundskola inkl. anpassad	49%	46%
Gymnasieskola inkl. anpassad	16%	15%
Komvux inkl. sfi och anpassad	3%	4%

Anm: Tjänstgörande personal 2023/24 med pedagogisk högskoleexamen enligt Skolverkets statistik.

Tabell M2: Undersökningspanelens representativitet per sektor

Sektor	Tjänstgörande (Skolverket)	Sveriges Lärares undersökningspanel
Kommun	86%	84%
Privat/enskild	14%	14%
Region	0%	1%
Stat	0%	1%

Anm: Tjänstgörande personal 2023/24 med pedagogisk högskoleexamen enligt Skolverkets statistik. Förskolan ingår inte i tabellen i enlighet med Skolverkets redovisning.

Tabell M3: Undersökningspanelens regionala representativitet

Län	Förskolan		Grundskolan		Gymnasieskolan	
	Heltids-tjänster (Skolverket)	Sveriges Lärares undersökningspanel	Heltids-tjänster (Skolverket)	Sveriges Lärares undersökningspanel	Heltids-tjänster (Skolverket)	Sveriges Lärares undersökningspanel
Blekinge län	2%	2%	2%	2%	2%	2%
Dalarnas län	2%	2%	3%	3%	3%	3%
Gotlands län	1%	0%	1%	1%	1%	0%
Gävleborgs län	3%	3%	3%	3%	3%	3%
Hallands län	4%	4%	4%	3%	4%	3%
Jämtlands län	1%	1%	1%	2%	1%	2%
Jönköpings län	5%	4%	4%	4%	4%	3%
Kalmar län	3%	3%	3%	2%	3%	2%
Kronobergs län	2%	2%	2%	2%	2%	2%
Norrbottnens län	2%	2%	2%	2%	3%	3%
Skåne län	15%	16%	14%	14%	13%	14%
Stockholms län	17%	18%	21%	22%	20%	21%
Södermanlands län	3%	3%	3%	3%	3%	3%
Uppsala län	3%	4%	4%	4%	4%	3%
Värmlands län	4%	3%	3%	3%	3%	3%
Västerbottens län	3%	3%	3%	3%	3%	2%
Västernorrlands län	2%	2%	2%	2%	3%	3%
Västmanlands län	3%	2%	3%	3%	3%	3%
Västra Götalands län	18%	18%	17%	17%	17%	16%
Örebro län	3%	3%	3%	3%	3%	3%
Östergötlands län	5%	5%	5%	5%	5%	5%

Anm: Heltidstjänster i förskolan med pedagogisk högskoleexamen 2023, samt heltidstjänster i grundskolan respektive gymnasieskolan med pedagogisk högskoleexamen 2023/24, enligt Skolverkets statistik.

Urval

Målgruppen för den här undersökningen var lärare i förskoleklass, grundskolan och gymnasieskolan. Från panelen drogs ett obundet slumpmässigt urval omfattande 2 800 medlemmar som tillhör målgruppen. Ett obundet slumpmässigt urval innebär att alla i panelen har samma sannolikhet att komma med i urvalet. Utöver detta drogs ett tilläggsurval av 650 lärare som arbetar i privat sektor, för att möjliggöra att kunna bryta resultaten per sektor samt vinstdrivande och icke vinstdrivande friskolor.

Datainsamling

Datainsamlingen genomfördes under perioden 8 april–30 april 2025. Totalt skickades två påminnelser.

Beskrivning av respondenter och svarsfrekvens

Totalt besvarades enkäten av 1 433 medlemmar, vilket ger en svarsfrekvens på 42 procent (se tabell M4).

Tabell M4: urval och svarsfrekvens	Antal	Andel
Bruttourval	3 450	100%
Felaktiga kontaktuppgifter	10	0%
Ej i målgrupp	4	0%
Nettourval	3 436	100% (100%)
Antal svarande	1 433	
Därav antal ej fullföljda	62	
Svarsfrekvens beräknat på nettourval		42%

Bortfallsanalys

Bortfallet består både av externt och internt bortfall. Externa bortfallet är de respondenter som inte har svarat på enkäten alls. Det interna bortfallet består av de respondenter som inte har svarat på alla frågor i enkäten, det vill säga de har svarat på vissa frågor men inte andra. De respondenter som endast svarar på de första frågorna i enkäten (det vill säga bakgrundsfrågor) räknas som externt bortfall.

I tabellerna M5 och M6 återges hur fördelningen av bortfallet och respondenterna i undersökningen ser ut. Dessa andelar jämförs mot relevant statistik av hur fördelningen ser ut i riket enligt Skolverkets statistik.

Tabell M5: Åldersfördelning	Tjänstgörande (Skolverket)	Bortfall	Respondenter
Yngre än 29 år	7%	10%	5%
30–39 år	22%	27%	19%
40–49 år	29%	26%	26%
50–59 år	28%	28%	36%
Äldre än 60 år	13%	9%	14%

Anm: Avser Skolverkets statistik över åldersfördelning bland tjänstgörande lärare i Skolväsendet 2023/2024. För förskolan: 2023.

Tabell M6: Könsfördelning	Tjänstgörande (Skolverket)		Bortfall		Respondenter	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Förskoleklass	95%	5%	93%	7%	96%	4%
Grundskola	78%	22%	81%	19%	82%	18%
Gymnasieskola	57%	43%	59%	41%	54%	46%

Anm: Avser Skolverkets statistik över könsfördelning bland lärare (heltidstjänster) i skolväsendet 2023/24.

Bortfallsanalysen visar att respondenterna är representativa sett ur många aspekter: regionalt och efter befattningar i olika årskurser och skolformer. Eftersom ett tilläggsurval har gjorts inom privat sektor blir andelen svarande något högre i denna sektor. Resultaten har därför viktats utifrån sektor, skolform och ålder i förhållande till fördelningen i undersökningspanelen, som i sin tur stämmer väl överens med fördelningen enligt Skolverkets statistik. I redovisning på total nivå eller per skolform redovisas viktade värden. I de diagram där resultaten redovisas per huvudman redovisas inte viktade värden.

Referenser

- Böhlmark, Holmlund & Lindahl. (2015). *Skolsegregation och skolval, Rapport 2015:5*. IFAU. Uppsala: Ehof Grafiska AB.
- Edmark, Persson. (2022). *Resultat och betygsättning i gymnasiefriskolor. SNS Analys 88, september 2022*. Stockholm: SNS.
- Englund, T. (1996). *Utbildningspolitiskt systemskifte?* Stockholm: HLS förlag.
- Fransson, S. (2016). "Juridifieringens konsekvenser på skolans område – en översikt av begrepp och principer". *Utbildning & Demokrati*, (25(1)), ss. 29–50.
- Fredriksson, A. (2010). *Marknaden och lärarna: hur organiseringen av skolan påverkar*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Holmlund, Sjögren & Öckert. (2020). *Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan, Rapport 2020:7*. IFAU. Uppsala: Ehof Grafiska AB.
- Idéburna Skolors Riksförbund, Sveriges Lärare. (2025). *Friskolors drivkraft: samhällsvinst eller företagsvinst? – En analys av olika huvudmäns skolor i den offentliga statistiken*. Stockholm: Idéburna Skolors Riksförbund, Sveriges Lärare.
- Kallstenius, J. (2011). *De mångkulturella innerstadsskolorna: Om skolval, segregation och utbildningsstrategier i Stockholm*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Regeringen. (7 april 2025). https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2025/04/utredare-foreslar-skarpa-vinststopp-for-fristaende-skolor/?mtm_campaign=&mtm_source=Pressmeddelande&mtm_medium=email.
- Riksrevisionen. (2022:17). *Skolpengen – effektivitet och konsekvenser*. Stockholm: Riksrevisionen.
- Ringarp, J. (2011). *Professionens problematik: lärarkårens kommunalisering och välfärdsstatens förvandling*. Stockholm: Makadam förlag.
- Ryffe, D. (2019). *Omöjligt uppdrag: Om rättslig styrning och normkollisioner i skolans kompensatoriska uppdrag*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Skolinspektionen. (2024). *En granskning av skolornas arbete med extra anpassningar och särskilt stöd i de obligatoriska skolformerna och i fritidshemmet – Redovisning av regeringsuppdrag U2022/02495*. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolverket. (2019). *Analys av likvärdig betygssättning mellan elevgrupper och skolor – Jämförelser mellan betyg och nationella prov i årskurs 9. Rapport 475*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (10 april 2025). Hämtat från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/skolenhetsregistret>
- Skolverket. (2025:2). *Attityder till skolan 2024 – Delrapport 3: Stöd, ledning och stimulans, Rapport 2025:11*. Solna: Skolverket.
- SOU. (2025:19). *Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande*. Stockholm: Regeringskansliet.
- SOU. (2025:26). *Tid för undervisningsuppdraget – åtgärder för god undervisning och läraryrkenas attraktivitet*. Stockholm: Regeringskansliet.

- SOU. (2025:37). *Skärpta villkor för friskolesektorn – Delbetänkande av Utredningen om vinst i skolan*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Stenlås, N. (2009). *En kår i kläm: Läraryrket mellan professionella ideal och statliga reformideologier. ESO-rapport 2009:6*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Sveriges Lärare. (2023:a). *Skolan: kunskap eller kundservice? – Så upplever lärare orimliga krav och påverkan på undervisning och betyg*. Stockholm: Sveriges Lärare.
- Sveriges Lärare. (2023:b). *Den skadliga konkurrensen – Så slår kundorienteringen mot skolan*. Stockholm: Sveriges Lärare.
- Trumberg, A. (2011). *Den delade skolan. Segregationsprocesser i det svenska skolsystemet*. Örebro: Örebro universitet.
- Vinterek, M. (2006). *Individualisering i ett skolsammanhang*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.
- Vlachos. (2019). "Trust-Based Evaluation in a Market-Oriented School System" i Magnus Dahlstedt och Andreas Fejes (red.), *Neoliberalism and Market Forces in Education: Lessons from Sweden*, ss. 212–230.
- Wikström & Wikström. (2005). "Grade inflation and school competition: an empirical analysis based on the Swedish upper secondary schools". *Economics of Education Review*, Volume 24, Issue 3, ss. 309–322.
- Yang Hansen & Gustafsson. (2019). "Identifying the key source of deteriorating educational equity in Sweden between 1998 and 2014". *International Journal of Educational Research*, 93.
- Östh, Andersson & Malmberg. (2012:a). "School choice and increasing performance difference: a contrafactual approach". *Urban Studies* 50 (2), ss. 407–425.
- Östh, Andersson & Malmberg. (2012:b). "Travel-to-school distances in Sweden 2000–2006: changing school geography with equality implications". *Journal of Transport Geography* 23 (SI), ss. 35–43.

Sveriges lärare har det viktigaste samhällsuppdraget – att ge våra barn och elever en likvärdig utbildning av hög kvalitet. Och lärare ska ha bra löner och bra villkor. Som det största akademikerförbundet jobbar vi för att göra skillnad för Sveriges lärare och studie- och yrkesvägledare. Med 300 000 medlemmar är vi en kraft att räkna med på varje arbetsplats.

Sveriges Lärare

sverigeslarare.se/undersokningar — SVLU026 2025-06